

”När man haft samtal med henne ville man bara gå och dra i sig en sil” - en kvalitativ studie om familjens och omgivningens påverkan på unga heroinister

Av Jessica Johansson

Höstterminen 2009

Handledare: Anders Östnäs

Abstract

Author: Jessica Johansson

Title: "When you had conversations with her, you just wanted to go and take an injection"- a qualitative study on family's and surroundings influences on young heroin addicts

Supervisor: Anders Östnäs

Assessor: Carina Tigervall

I've made a qualitative study based on four interviews with former young heroin addicts, and every one developed a heroin addiction when they were between 17-19 years old. The purpose of this essay is to describe and analyze how the young heroin addicts families and surroundings responded to and influenced the youths in their drug abuse. This essay has four key issues, which is: How does the abusive young people's parents and surroundings views on them? How responded and acted the young heroin users families and surroundings against the young heroin addicts? How did the young drug addicts parents and surroundings influenced the young people through its approach, treatment and behavior? How did the young drug addicts values of their own influenced them? I have mainly based the analysis of my results on Howard S Becker's and Edwin Lemert's ideas about the conspiracy theory. I have also supplemented the analysis with Philip Lalander's research on heroin as a subculture. In summary, the young people become negatively affected both emotionally and in terms of their continued drug abuse dependence on their families and surroundings views, treatment and behavior which may had a stigmatization effect on young people. Even the young people's own thoughts of addicts can be seen as the final step in the process of the young people to develop a deviant identity.

Keywords: drug abuse, heroin, young people, treatment and deviant behavior.

Innehållsförteckning

1 Förord	4
2 Inledning	5
2.1 Problemformulering.....	5
2.2 Syfte.....	6
2.3 Frågeställningar	6
2.4 Fortsatt framställning	6
3 Metod	7
3.1 Val av metod.....	7
3.2 Urval.....	7
3.3 Avgränsning	8
3.4 Tillvägagångssätt.....	8
3.5 Bearbetning och analys av empiri	9
3.6 Resultatens tillförlitlighet	10
3.7 Etiska överväganden	12
4 Historik	13
4.1 Vad är heroin?	13
4.2 Heroinets framväxt.....	14
5 Teoretisk utgångspunkt	16
5.1 Stämplingsteori.....	16
6 Tidigare forskning	19
6.1 Narkotikabrukets historia	19
6.1.1 Tungt narkotikamissbruk.....	20
6.2 Bakomliggande faktorer till ungdomars missbruk	21
6.3 En subkultur	24

6.4 Fortsatt framställning	26
7 Resultatredovisning och analys.....	27
7.1 Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna sina föräldrars och omgivnings synsätt på dem då de var aktiva missbrukare?	27
7.1.1 Resultat.....	27
7.1.2 Analys.....	29
7.2 Hur upplever de före detta heroinberoende ungdomarna att deras familj och omgivning bemötte och agerade gentemot dem?	31
7.2.1 Resultat.....	31
7.2.2 Analys.....	34
7.3 Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna att deras familj och omgivning påverkat dem i deras missbruksproblematik genom sitt synsätt, bemötande och agerande?... 36	36
7.3.1 Resultat.....	36
7.3.2 Analys.....	38
7.4 Hur upplever de före detta heroinberoende ungdomarna att de påverkades av sina egna värderingar?	40
7.4.1 Resultat.....	40
7.4.2 Analys.....	42
8 Avslutning	44
8.1 Sammanfattning	44
8.2 Sammanfattande och avslutande reflektioner	45
9 Referenser	48
10 Bilagor	50
10.1 Bilaga 1, Intervjuguide	50

1 Förord

Jag har skrivit denna uppsats som en del av min utbildning till socionom. Intresset för den problematik som jag behandlar i min uppsats kommer dels från att jag har en närstående som har haft ett heroinmissbruk under flera år, dels från att i den kommun som jag är uppvuxen i är missbruksproblematiken utbredd bland ungdomarna. Jag har på nära håll upplevt hur ungdomar med missbruksproblem lever och hur deras sociala situation ser ut. Jag tycker att det är viktigt att låta dessa unga människor få komma till tals och berätta om hur de upplever sin familjs och sin omgivnings synsätt, bemötande och agerande gentemot dem samt hur deras familjs och omgivnings synsätt, bemötande och agerande har påverkat dem, varför jag har intervjuat före detta unga heroinmissbrukare.

Ett stort tack till min informant som hjälpt mig att komma i kontakt med de före detta unga heroinisterna som jag intervjuat. Även ett stort tack till mina respondenter som ställt upp på att bli intervjuade. Utan er hade inte denna uppsats varit möjlig att skriva.

Jag vill även tacka Anna Olsson och Jennie Björkén som i slutfasen läst igenom min uppsats, gett mig tips och råd kring några sista ändring och därmed gett mig tillgång till utomståendes tankar och reflektioner kring uppsatsens utformning och innehåll. Till sist vill jag tacka min handledare Anders Östnäs som stöttat mig under uppsatsens gång i dess olika moment.

Tack!

Malmö, december 2009

Jessica Johansson

2 Inledning

2.1 Problemformulering

Heroin är den mest omtalade och välkända drogen världen över då det är den drog som ligger bakom flest narkotikarelaterade dödsfall. Heroinisten beskrivs i allmänhet som opålitlig, förslavad under drogen och att den har en egoistisk moral vilket innebär att denne är villig att gå över lik för att få tag på drogen (Svensson, 2005, s 15-16).

I Sverige finns sammanfattningsvis tre olika generationer av heroinister. Den äldre generationen som består av både de sista veteranerna som hamnade i ett heroinberoende under 1970-talet då heroinet tog över opiatmarknaden i Sverige och de yngre veteranerna som haft ett heroinberoende sedan tio till femton år tillbaka. De amfetaminister som övergått till heroin tillhör även denna generation. Den andra generationen av heroinmissbrukare är mellangenerationen som består av de unga etablerade heroinisterna som har en hög nivå på sitt missbruk då de i regel är friska och starka, och därmed klarar av att "drifta" i stor utsträckning, det vill säga ordna pengar och narkotika genom kriminella handlingar. Mellangenerationen består även av glidarna som klarar av att ta heroin då och då. Den sista generationen av heroinister kallas för den unga generationen vilken består av nykomlingarna och testarna. Nykomlingarna är de som regelbundet röker heroin medan testarna är de som testat för att de är nyfikna och vill känna på effekterna. Förutom dessa tre olika generationer av heroinister så finns det en grupp med dubbeldiagnos, med andra ord människor som både har ett missbruk och en psykisk diagnos (Svensson, 2005, s 19, 66-71).

I denna studie fokuserar jag mig på de unga etablerade heroinisterna som tillhör mellangenerationen då jag anser att ungdomar som missbrukar heroin är ett viktigt problem att uppmärksamma just eftersom de är unga människor med en tung missbruksproblematik. När jag växte upp var det ett flertal jämnåriga ungdomar som redan i de tidiga tonåren tampades med en missbruksproblematik. Denna problematik resulterade för några av dessa unga människor i ett heroinberoende när de var mellan 17-19 år gamla. De hade ett blandmissbruk, dock var heroin deras huvuddrog. De började med att röka heroin för att relativt snabbt övergå till att injicera. Några är idag helt drogfria, andra pendlar mellan drogfrihet och återfall, några är i ett djupt beroende medan några överdoserat och avlidit.

Min utgångspunkt kommer vara i dels hur ungdomarna uppfattade sin familjs och omgivnings synsätt, bemötande och agerande gentemot dem, dels på hur ungdomarna upplevde att deras

familjs och omgivnings synsätt, bemötande och agerande påverkade dem i deras fortsatta missbruksproblematik. Jag är främst intresserad av hur ungdomarnas föräldrar påverkat ungdomarna men även till viss del omgivningens påverkan. Med omgivningen menar jag främst socialtjänsten som ungdomarna haft kontakt med, men även ungdomarnas vänner och bekanta som de vuxit upp med, sjukvården, ungdomarnas skolpersonal och polisen kommer att behandlas kort.

2.2 Syfte

Syftet är att beskriva och analysera hur före detta heroinberoende ungdomar upplever att deras familj och omgivning bemött och påverkat dem i deras missbrukproblematik.

2.3 Frågeställningar

- Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna sina föräldrars och omgivnings synsätt på dem då de var aktiva missbrukare?
- Hur upplever de före detta heroinberoende ungdomarna att deras familj och omgivning bemötte och agerade gentemot dem?
- Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna att deras familj och omgivning påverkat dem i deras missbruksproblematik genom sitt synsätt, bemötande och agerande?
- Hur upplever de före detta heroinberoende ungdomarna att de påverkades av sina egna värderingar?

2.4 Fortsatt framställning

Fortsättningsvis kommer jag att redogöra för min metod, det vill säga hur jag gått tillväga när det gäller mina intervjuer, bearbetning av empiri och analys. Därefter har jag skrivit en kort historisk tillbakablick när det gäller heroinets ursprung och tillväxt för att sedan redogöra för min teoretiska utgångspunkt i analysen av min empiri. Jag kommer slutligen presentera tidigare forskning inom ämnesområdet innan jag går över till presentationen av mitt resultat och min analys.

3 Metod

Jag kommer i detta avsnitt redogöra för mitt val av metod och hur jag gått tillväga med mina intervjuer, bearbetning av det insamlade materialet och analysen. Jag kommer även ge en beskrivning av mitt urval och hur jag avgränsat mitt uppsatsämne. Avslutningsvis diskuterar jag mina resultatets tillförlitlighet och de etiska överväganden som uppstått i förhållande till mitt urval.

3.1 Val av metod

Som metod har jag valt att göra en kvalitativ undersökning för att besvara mina frågeställningar. Jag har genomfört intervjuer då jag anser att det är den bästa metoden för att få svar på mina frågeställningar eftersom jag snarare söker ett djup i mina respondenters svar än allmän och bred fakta. Jag har använt mig av tematiskt strukturerade intervjuer som varit tematiserade efter mina centrala frågeställningar (se Bilaga 1). Detta anses vara en mellanform av strukturerade och ostrukturerade intervjuer och kallas semistrukturerade intervjuer. Denna typ av intervjuform är ostrukturerad eftersom den tillåter följdfrågor och fördjupningar av respondentens svar (May 2009, s 150-151). Intervjun är strukturerad på så sätt att jag som intervjuare förberett olika teman och även konstruerat ett antal frågor kring de olika teman som ska behandlas (Aspers 2007, s 137).

3.2 Urval

Jag har valt att intervjua delar av målgruppen, med andra ord unga vuxna som har haft ett heroinberoende i tonåren. Detta val gjorde jag eftersom det är deras erfarenheter och upplevelser av sin omgivnings synsätt, bemötande och agerande som jag ska beskriva och analysera. Det är enbart de själva som kan berätta om hur de upplevde sin omgivnings synsätt, bemötande och agerande. Urvalet har inte kunnat ske slumpmässigt då jag behövt få kontakt med före detta heroinmissbrukare. För att få tillgång till fältet så har jag använt mig av en informant som har kontakt med unga vuxna som under sin tonårsperiod var beroende av heroin. Informanten har förmedlat min första kontakt med dessa unga vuxna, det vill säga introducerat mig så att möjlighet för kommande intervjuer gavs. Informanten har kontaktat de

före detta heroinisterna och frågat om de skulle vara intresserade av att bli intervjuade kring sin tonårsproblematik och de som ville och hade möjlighet att delta i min studie kontaktade jag för vidare information. Urvalet består av fyra män i åldern 21-24. Alla är uppväxta på samma ort i en mellanstor kommun i södra Sverige och de känner inte till sinsemellan att jag intervjuat dem (jmf Andersson & Swärd 2008, s 239).

3.3 Avgränsning

Jag har valt att fokusera på hur de före detta heroinisterna upplever att de blev bemötta av sin omgivning under sin missbruksperiod och hur det påverkat dem. Jag hade tyckt att det vore intressant att även få intervju socialsekreterare så att jag kunnat få med deras synsätt, deras syn på bemötande och agerande gentemot deras klienter, i detta fall ungdomar som missbrukar heroin. Jag hade även tyckt att det vore spännande att få undersöka hur föräldrar och syskon upplevde missbruket hos den unga heroinisten, hur de upplever att de bemötte och agerade i förhållande till ungdomen. Med anledning av den tidbegränsning som jag har så finns inte utrymme för att även intervju socialsekreterare och familjemedlemmar till de unga missbrukarna, dock hade det kunnat vara aktuellt och intressant som en framtida forskningsfråga.

3.4 Tillvägagångssätt

Jag började med att formulera syfte och frågeställningar för att få ner konkret vad det var jag ska undersöka och analysera. Jag läste även in mig på ämnet för att se vad tidigare forskning visade för resultat. Redan i ett tidigt stadium tog jag kontakt med min informant för att kunna få tillgång till fältet och få reda på om min uppsatsidé var genomförbar. När jag fått svar från några utav de tilltänkta intervjupersonerna tog jag kontakt med dem via telefon för att kort höra hur deras liv ser ut idag för att kunna avgöra om de vore lämpliga att intervju. Jag informerade även om syftet med min uppsats, gav dem information om anonymitet och mina kontaktuppgifter. När jag bestämt vilka av de före detta unga heroinisterna jag ville intervju bokade jag in besök hemma hos dem. Valet att utföra intervjuerna hemma hos respondenterna grundade jag i att det är deras hemmiljö, en miljö som känns trygg och säker för dem, en plats där de kan delge sina känslor och tankar utan att vara hämmade. Min informant följde med

mig hem till intervjupersonerna eftersom kontakterna förmedlades via denne, dock närvarade denne inte under intervjutillfällena.

Jag förberedde mig inför intervjuerna genom att utforma en intervjuguide (se bilaga 1). Jag har använt mig av den semistrukturerade intervjuformen eftersom den gjorde att respondenterna kunde använda sina egna ord och termer när de besvarade mina frågor. Ännu en faktor som är till intervjuformens fördel är att den är tillräckligt strukturerad för att kunna utföra ett fåtal intervjuer med och ändå kunna jämföra olika respondenters svar och göra en adekvat analys (jmf May 2009, s 151). Liksom Andersson & Swärd (2008) anser jag att man ska se på respondenterna som medskapare och att de ges utrymme att påverka följdfrågorna, att formulera sina egna svar och förmedla något om sina reflektioner (Andersson & Swärd 2008, s 238). Jag har låtit mina respondenter styra en del genom att de fått prata utan att bli avbrutna och jag har uppmärksammat viktiga ting de sagt, ställt följdfrågor och på så sätt fått ett djup i mina respondenters svar. På samma gång har jag haft min intervjuguide som stöd för att bibehålla fokus på mina frågeställningar. Genom att jag uppmärksammade intervjupersonernas svar och generellt följde intervjupersonerna i deras berättande skapades ett dynamiskt samspel vilket gjorde att stämningen var trygg och harmonisk. Jag valde att spela in mina intervjuer med hjälp av min mobiltelefon vilket medförde att jag kunde koncentrera mig till fullo på vad intervjupersonerna berättade.

Jag har allmänt ställt öppna och icke ledande frågor men ibland har det varit svårt att få konkreta svar av respondenterna och då har jag ställt ledande följdfrågor som de kunnat svara ja eller nej på. Jag har tillvaratagit varje intervjutillfälle och i efterhand analyserat mitt eget agerande för att kunna förbättra det inför kommande intervjuer. Jag har även låtit mina respondenter ta god tid på sig för att svara på mina frågor. I slutet av intervjun har jag ställt en öppen fråga om respondenten anser att jag missat att fråga om något eller om denne vill tillägga något som vi redan inte pratat om som vore angeläget och lämpligt att ha med (jmf May 2009, s 151).

3.5 Bearbetning och analys av empiri

Jag har spelat in mina intervjuer med hjälp av mobiltelefon för att sedan kunna föra över filen till min dator. Jag började med att transkribera mina intervjuer, vilket gjorde att jag lättare kunde upptäcka intressanta faktum i min reflektion över materialet som jag troligtvis inte gjort

om jag enbart lyssnat på intervjuerna. Mina utskrifter av intervjuerna var alltså grunden för kodningen och analysen av mitt insamlade material. Jag transkriberade mina intervjuer ordagrant. Alla ord som sades skrevs ut dock bortsåg jag från hummande, pauser och liknande som jag bedömde inte fyllde någon funktion för innehållet. Detta gjorde jag för att underlätta läsningen och kodningen av min empiri. Jag hade i åtanke när jag transkriberade mina intervjuer att jag inte kan grunda några antaganden på det som inte finns med i det empiriska materialet eftersom jag utgick från det vid kodningen och analysen (jmf Aspers 2007, s 149).

När alla mina intervjuer transkriberats kodade jag dem. Detta innebär att min empiri bröts ner i mindre delar för att jag skulle kunna göra en adekvat analys av materialet. Jag byggde upp ett kodschema dels i olika färger som motsvarade mina frågeställningar, dels utifrån mitt val av teori (jmf Aspers 2007, s 157ff). I analysen kopplas empiri, teori och tidigare forskning samman för att ge djupare förståelse för det som studerats. Med andra ord ska det föreligga en relation mellan första och andra ordningens konstruktioner vilket innebär att jag lyft fram exempelvis likheter och olikheter från mina intervjuer med utgångspunkt i mina frågeställningar och skapat en förståelse för det med hjälp av mitt teorival och tidigare forskning (jmf Aspers 2007, s 181-182).

3.6 Resultatens tillförlitlighet

De unga vuxna som jag intervjuat har vuxit upp i samma kommun som mig, vilket gör att jag har reflekterat över dels hur mitt förhållningssätt ska kunna förbli så neutralt och öppet som möjligt gentemot dem, dels hur intervjupersonerna ska agera i förhållande till mig. Det vill säga om de skulle känna sig trygga med mig och våga vara öppna i sitt berättande, sina upplevelser och synpunkter eller om de kommer vara hämmade i intervjun med mig. Detta är något som jag funderat mycket på och jag anser inte att varken jag eller mina intervjupersoner påverkats av att vi vuxit upp i samma kommun. Mötena med dem har känts naturliga och harmoniska med en lättsam och öppen atmosfär (jmf Repstad 1999, s 68-69).

Det förekommer även en maktobalans mellan mig som intervjuare och intervjupersonerna vilket gjorde att jag reflekterade över var intervjuerna skulle kunna ske för att skapa en lättsam stämning där intervjupersonerna skulle känna att maktförhållandet var mer jämt fördelat. Mina intervjuer skedde slutligen i deras hemmiljö och på så sätt gavs de mer makt eftersom jag kom dit som gäst. På en neutral plats anser jag att maktobalansen fortfarande

skulle varit väldigt tydlig och troligtvis skulle den ha påverkat intervjuerna negativt snarare än positivt. Som jag ser det gav det även mig fördel att intervjuerna hölls i respondenternas hemmiljö eftersom de vågade vara öppna och delge mig sina upplevelser utan att det kändes obehagligt eller ansträngt då det troligtvis är en trygg miljö för dem (jmf Aspers, 2007, s 135).

Alla människor bär på en förförståelse och i mitt fall är det viktigt att ta hänsyn till frågan hur den påverkade mina intervjuer och analysen av mitt material. Alla har vi våra erfarenheter från socionomutbildningen och tidigare forskning om ämnet. Sedan har även alla ytterligare erfarenheter genom sin uppväxt. Jag har reflekterat över min förförståelse från början till slutet av uppsatsskrivandet. Har jag någon förförståelse och hur ser den ut i sådana fall, hur påverkar den mig i mötet med de före detta heroinmissbrukarna och hur påverkar den mig i analysarbetet? När jag påbörjade uppsatsarbetet hade jag inte svaren på dessa frågor men idag har jag. Min förförståelse kommer från att en nära familjemedlem är heroinberoende och att jag stått honom mycket nära i både med- och motgång. Jag har några års erfarenhet av hur människor i hans omgivning sett på honom, hur de bemött honom och vad de gjort gentemot honom. Mitt intresse för min uppsats syfte och frågeställningar kommer därmed av mina egna erfarenheter. Jag bestämde mig dock vid utformningen av mitt syfte och frågeställningar att jag skulle ha ett öppet sinne när jag utformade min intervjuguide, genomförde mina intervjuer och gjorde min analys. Jag anser inte att jag formulerat mina intervjufrågor utifrån min förförståelse utan jag har ställt öppna frågor och låtit intervjupersonerna styra samtalen. Mitt val av metod gör att jag till viss del behövt utgå från min referensram då jag utformade min intervjuguide men jag har ansträngt mig för att på ett så objektivt sätt som möjligt utforma min intervjuguide och genomföra mina intervjuer. Jag är även medveten om att mina erfarenheter är mina egna och att andra har sina erfarenheter. Jag har spelat in mina intervjuer och transkriberat dem vilket betyder att jag ett flertal gånger kunnat gå igenom materialet under tiden för bearbetningen. Jag har även citerat intervjupersonerna i uppsatsen vilket jag anser ökar tillförlitligheten då läsaren får möjligheten att ta del av intervjupersonernas svar. Jag har dessutom efter varje intervjutillfälle reflekterat över mitt förhållningssätt och under alla andra delar av uppsatsskrivandet lika så. Mitt uppsatsskrivande har inte påverkats av min förförståelse mer än att jag varit väldigt engagerad, jag har tyckt att det varit intressant att få möta mina intervjupersoner och är tacksam för att jag fått ta del av deras liv (jmf Aspers 2007, s 36-39).

Jag har även reflekterat över uppsatsens validitet, det vill säga om jag har undersökt det som jag hade för avsikt att undersöka. Jag undersökte hur före detta unga heroinister upplever

omgivningens synsätt på dem, hur de blev bemötta och hur deras omgivning agerade samt hur de påverkades av sin omgivnings synsätt, bemötande och agerande. Jag anser att mina resultat är intressanta dock är det omöjligt att generalisera resultaten. Resultaten gäller för de respondenter som medverkat i min uppsats fastän jag tror att resultaten kan gälla många missbrukares erfarenheter. Jag har undersökt det jag ämnade göra och därmed anser jag att uppsatsen har en hög validitet (jmf Trost 2005, s 113).

3.7 Etiska överväganden

När det gäller mitt urval av intervjupersoner hade jag i åtanke att det ska vara unga vuxna som under sin tonårstid blev beroende av heroin och som idag fortfarande är unga men fria från sitt beroende. Jag ville inte intervjua aktiva missbrukare eftersom de befinner sig i en utsatt situation och när de är inne i ett missbruk är de troligtvis inte lika medvetna om omgivningens påverkan på dem utan de kan leva i en viss grad av förnekelse där de inte vill handskas med de känslor som uppstår i förhållande till deras omgivning. Jag intervjuade drogfria unga vuxna som alla genomgått behandling och jag anser att de troligtvis under sin behandlingstid hunnit reflektera över sin omgivning, deras synsätt, bemötande och agerande, och därmed kunde de ge mig väl genomtänkta svar. De befinner sig på sätt och viss fortfarande i en relativt utsatt situation då de håller på att bygga upp sina liv på nytt men när jag kontaktade intervjupersonerna så höll de med mig om att de tyckte att det var ett viktigt problem att uppmärksamma. De ville medverka för att skapa en förståelse för problematiken. Jag anser även att det är viktigt att tänka på gruppens rätt att få komma till tals och förmedla sina tankar och erfarenheter (jmf Andersson & Swärd 2008, s 243).

Det finns ett informerat samtycke som är muntligt. Jag har kort informerat intervjupersonerna om syftet med intervjun och att intervjuerna är underlaget till min uppsats som jag ger förklaring och förståelse för genom att analysera med en utvald teori och tidigare forskning inom området. Jag har även erbjudit respondenterna att ta del av uppsatsen då den är klar. Jag har informerat om att jag kommer anonymisera dem i uppsatsen genom att benämna dem som intervjuperson 1, intervjuperson 2 och så vidare. Jag har även valt att anonymisera intervjupersonerna då de är uppväxta i samma kommun och troligtvis umgicks med varandra tidigare. Jag har heller inte valt att berätta om intervjupersonernas bakgrund eftersom det då finns en risk att de skulle kunna känna igen varandra sinsemellan (jmf May 2009, s 80).

4 Historik

I detta avsnitt kommer jag redogöra för vad heroin är, dess bakgrund och tillväxt. Jag har använt mig av Bengt Svenssons bok *Heroinmissbruk* (2005) som dels är en avhandling, dels en forskningssammanställning om heroinmissbruk samt en bok som heter *Riskbruk och missbruk* (2006) av Katarina Johansson och Peter Wirbing för att kunna ge en redogörelse för heroinets historia.

4.1 Vad är heroin?

Heroin kommer från opiumvallmo och det är den enda av alla vallmosorter som i någon större utsträckning innehåller opium. Opiumvallmo är känd som en medicinalväxt sedan tusentals år före Kristus. Växten är purpurfärgad eller vit. Det är en vacker och tålig blomma som tros härstamma från Mellanöstern. Idag förekommer opiumvallmo även i stora delar av Asien och Sydamerika. Det är en ettårig växt som tar tre månader på sig att mogna. Strax innan vallmon är mogen blommar den ut. Efter en vecka faller kronbladen och kvar finns en fröställning. Det är ur denna fröställning som opiummjölken utvinns ur. Fröställningen snittas med en kniv och efter ett dygn samlas den stelnade opiummjölken ihop. Nya snitt görs i fröställningen tills ingen ytterligare opiummjölk kommer ut. Efter skörden får opiumet torka i flera dagar. Sedan ska opiumet tvättas, kokas ett flertal gånger tills det blir gummiaktigt och kan användas. Det finns flera olika typer av heroin som bygger på olika steg i tillverkningsprocessen genom heroinets renhetsgrad. Det obearbetade morfinet, heroinbas som ännu inte övergått till saltet heroinhydroklorid, heroinhydroklorid med en renhetsgrad på 25-45 % och till sist det vita heroinet som saknar tillsatser med upp till 98 % renhetsgrad. Förutom dessa olika typer av heroin finns två andra kategorier som kan nämnas som baseras på deras utseende, brunt heroin och svart tjära. Det bruna heroinet är hårda bitar av obearbetat heroin som skapats utan reningsprocess. Det innehåller 30-60 % heroinhydroklorid och kallas oftast rökheroin vilket är missvisande då det går att injicera om man gör det vattenlösligt genom att tillsätta syra och värme. Svart tjära innehåller också 30-60 % heroinhydroklorid men är en av de minst bearbetade formerna av heroin. Det är mörkbrunt eller svart och konsistensen är kletigt och hårt som tjära eller sprött som kål (Svensson, 2005, 33-35).

4.2 Heroinets framväxt

Heroin och övriga opiater är idag förbjudna i alla länder världen över om man bortser från läkarföreskriven medicin. Det har dock inte alltid varit så utan från att ha varit en medicinalväxt och ett njutningsmedel, främst i de länder där opiatvallmon växer, så var det ett vanligt inslag i hemmet och inom sjukvården under 1800-talet. Opium var den faktor som var verksam i flertalet av de universalmedicinerna som spriddes i Europa av kringresande köpmän. Det såldes fritt och det skapades förmögenheter av försäljningen. När Europas handel med Kina kom igång på riktigt var det till en början svårt att finna varor som kineserna ville köpa av européerna. Portugisiska och brittiska köpmän började mycket snart att sälja opium till kineserna och den internationella handeln med opium var igång. Det fanns en stor och etablerad opiummarknad och efterfrågan på opium växte. Kinas regering beslutade att förbjuda opium då opiumrökandet bland kineserna hade fått stora konsekvenser då missbrukarna drog sig undan från familj och arbete. Storbritannien accepterade dock inte att Kina valt att stoppa opiumhandeln utan förklarade krig. År 1839-1842 pågick kriget som vanns av Storbritannien. Kina var tvungen att överlämna Hongkong till Storbritannien som lät öppna ytterligare fem hamnar för utrikeshandeln. Kina valde inte att legalisera opium trots detta var opiumhandeln i praktiken på gång på nytt. År 1856 tog kineserna ett brittiskt fartyg med en opiumlast i beslag och ställde besättningen inför rätta för smuggling. Detta ledde till att Storbritannien på nytt förklarade krig mot Kina och i detta krig ställde sig även Frankrike på Storbritanniens sida. Kriget avslutades år 1856 och Kina förlorade ännu en gång vilket ledde till att opium legaliserades i Kina. Mot slutet av 1800-talet stod det även klart för Europa och hela Amerika att brukande av opiater gav negativa effekter i form av ett beroende och alla dess konsekvenser. Opiumhandeln stoppades först år 1917 då den reglerades i flera internationella avtal (Svensson, 2005, s 16-17).

Heroin framställdes för första gången år 1874 av den brittiske kemisten C.R Adler Wright. Preparatet fick namnet heroin av en kemist vid namn Heinrich Dreser på läkemedelsfabriken Bayers år 1898. Fabriken började tillverka heroin i stor skala som bland annat skulle hjälpa mot hosta, astma och tbc. Dreser påstod även att heroin skulle vara botemedel mot morfinmissbruk men det dröjde inte många år innan det visade sig att heroin var minst lika beroendeframkallande som morfin. (Svensson, 2005, s 18).

Den restriktiva lagstiftningen kring opiater ledde till en början till att opiathandeln minskade i hela världen men efter andra världskriget har främst handeln med heroin vuxit sig stark igen.

Handeln med heroin är en stor inkomstkälla för exempelvis korrupta regeringar i tillverkningsländerna och kriminella organisationer. Från och med 1970-talet har heroinet spridits världen över och idag anses det vara omöjligt att lyckas stoppa denna handel. I Sverige introducerades morfinbas först år 1971 och innan dess hade opiathandeln i Sverige varit mycket begränsad. Morfinbas dominerade opiatmarknaden i Sverige fram tills år 1974 i Stockholm och år 1975 i Skåne då heroinet tog över (Svensson, 2005, s 19).

5 Teoretisk utgångspunkt

När jag genomfört mina intervjuer och transkriberat dem var det dags att analysera dem. I mitt analysarbete valde jag att utgå från Howard S Beckers och Edwin Lemerts idéer kring stämplingsteorin. Med hjälp av stämplingsteorin ville jag skapa en förståelse för hur de unga heroinisterna upplevde och påverkades av sin omgivnings synsätt, bemötande och agerande gentemot dem. Jag anser att Beckers och Lemerts idéer om stämplingsteorin kompletterar varandra och tillför en förståelse för problematiken som jag valt att behandla i min uppsats. Det är dock viktigt att tänka på att man kan se på de unga heroinisternas upplevelser av dess omgivnings synsätt, bemötande och agerande samt dess påverkan ur många olika perspektiv. Det innebär att med hjälp av en annan teori så hade analysen lett till en annan slutsats då olika teorier uppmärksammar olika frågeställningar och gör empirin begriplig på olika sätt.

5.1 Stämplingsteori

Det finns flera olika teorier som förklarar avvikande beteende men jag har valt att utgå från stämplingsteorin som är en teori som utvecklats ur den symboliska interaktionismen. Stämplingsteorin inriktar sig på avvikelser som ett socialt konstruerat fenomen. Grundtanken är att inga beteenden i sig är avvikande och det interaktionistiska förhållningssättet fokuserar på hur det kommer sig att beteenden eller vissa grupper blir klassificerade som avvikande. Howard S Becker är en betydande forskare inom det stämplingsteoretiska området (Giddens 2007, s 590-591) som jag redogör för nedan. Jag har dessutom valt att komplettera hans forskning med Mats Hiltes bok *Avvikande beteende* (1996).

Howard S Becker inleder sin bok *Utanför. Avvikandets sociologi* (2006) med en beskrivning av att samhället består av många olika sociala regler och att dessa sociala regler definierar beteenden och handlingar som riktiga eller felaktiga. När en regel etablerats i samhället så anses den som bryter mot regeln som en avvikare utifrån att denne brutit mot en regel som samhället enats om. Beroende på överträdelsens karaktär så befinner sig avvikaren olika långt ”utanför” det som anses vara det normala. Exempelvis en person som dricker lite för mycket alkohol på en fest kan samhället ha overseende med men en tjuv betraktas vi som avvikande och bestraffas liksom våldtäktsmän och mördare. I vissa fall bygger avvikande grupperingar upp hela ideologier om varför de gör rätt och samhället har fel om dem, exempelvis missbrukare. Sammanfattningsvis är avvikelse ett brott mot en samhällelig regel och därmed

skapas avvikelser av samhället. Om en handling är avvikande beror alltså på hur andra människor reagerar, och till vilken grad en handling betraktas som avvikande beror dels på vem som begår handlingen, dels på vem som skadas av handlingen. Människor som beter sig avvikande etiketteras som avvikare av dess omgivning och av samhället i stort. Vi kan alltså inte förväg veta om en handling eller ett beteende är avvikande eftersom det inte är en egenskap hos handlingen eller beteendet i sig som gör att de stämplas som avvikande utan det är först när andras reaktioner kommit som vi kan få svaret. Avvikelsen uppstår i interaktionen mellan den som begår handlingen och dem som reagerar på den (Becker 2006, s 17-26).

Becker redogör för fyra typer av beteenden. De två ytterligheterna är konformt och rent avvikande beteende. Konformt beteende är sådant beteende som följer regeln och uppfattas göra det av omgivningen och rent avvikande beteende bryter mot regeln och som uppfattas göra det av omgivningen. Sedan finns det de andra två beteendetyperna som kallas falskt anklagat beteende och hemligt avvikande beteende. Falskt anklagat beteende betyder att omgivningen uppfattar att vederbörande brutit mot regeln trots att han inte gjort det och det hemligt avvikande beteendet byter mot regeln utan att någon märker det och därmed reagerar ingen på det. Som exempel på hemligt avvikande beteende kan vara missbrukare som lyckas dölja sitt beroende för dem i sin omgivning som inte missbrukar narkotika (Becker 2006, s 31-33).

Genom att granska förändringar i beteenden över tid kan man urskilja olika avvikelsetyper och erhålla en förståelse för hur avvikande beteende uppstår. I utvecklandet av en avvikarkarriär utgår stämplingsteorin från att den som begår en avvikande handling gör det avsiktligt, det finns en motivation bakom. Skillnaden mellan ett experimentellt avvikande beteende och ett uthålligt avvikande beteende är utvecklandet av avvikande motiv och intressen. Om avvikande motiv och intressen utvecklas så medför det en motivation till ett uthålligt avvikande beteende. Individerna ges motiveringar i interaktionen med andra avvikare vilket innebär att de lär sig en subkultur som är organiserad kring en avvikande verksamhet (Becker 2006, s 33-45).

Stämpling anses vara en process som består av flertalet negativa reaktioner från omgivningen och samhället. Det mest avgörande i processen att bygga ett stabilt avvikande beteende är upptäckten och att därefter bli stämplad som en avvikare av omgivningen. Att bli avslöjad och stämplad som avvikare påverkar det fortsatta sociala deltagandet, individens självbild och offentliga identitet. Efter avslöjandet etiketteras individen som ”knarkare”, ”pundare” eller

”jonkare”. Avslöjandet kan leda till en ökad avvikelse genom omgivningens behandling av avvikaren och avvikaren kan dessutom få en ännu sämre självbild än tidigare vilket innebär att avvikaren identifierar sig själv som en avvikare. Dock behöver inte avslöjandet bidra till en ökande avvikelse om individen vid tidpunkten för avslöjandet fortfarande har möjlighet att välja mellan alternativa handlingsvägar. Det är svårt för exempelvis drogberoende att vända sina liv och bli drogfria då många har erfarenhet av att de som drogfria fortfarande blir behandlade som avvikare. Troligtvis efter premissen ”en gång knarkare, alltid knarkare”. Ett annat viktigt och avgörande steg i processen att bibehålla sitt avvikande beteende är när avvikaren är medlem i en organiserad avvikargrupp. Medlemmarna har självfallet sin avvikelse gemensamt men även känslan av ett gemensamt öde och att stå inför samma problem. Avvikargruppen benämns även som en subkultur. Subkulturen har självförsvarande motiveringar till det avvikande beteendet som verkar sunda för att fortsätta med avvikelsen samt lösningar på hur medlemmarna ska kunna fortsätta med det avvikande beteendet samtidigt som de undviker problem (Becker 2006, s 33-45).

Mats Hilde (1996) skriver om två andra betydande forskare, Frank Tannenbaum och Edwin Lemert, inom forskningen om avvikande beteende. De har bland annat forskat om vilken betydelse omgivningens reaktioner har i skapandet av avvikaren. Tannenbaum har studerat brottslingar och beskriver hur de genomgår en process som i slutändan leder till att brottslingarna definierar sig själva som brottslingar, det vill säga avvikare. Lemert beskriver också, liksom Tannenbaum, skapandet av en avvikare som en långdragen process. Lemert myntade två begrepp, primär och sekundär avvikelse. Den primära avvikelsen kan ha sin grund i flertalet olika faktorer så som sociala, kulturella, psykologiska och fysiologiska. Den primära avvikelsen ses som en normal variation av det vardagliga livet och den avvikande handlingen kan normaliseras. Det avvikande beteendet anses vara primärt så länge det kan inordnas i en socialt accepterad roll. Exempelvis som exemplet ovan där det kan anses vara accepterat av samhället att någon dricker lite för mycket alkohol på en fest. Den sekundära avvikelsen innebär att den avvikande handlingen inte längre kan normaliseras. Den sekundära avvikelsen skapas av ett långdraget samspel mellan individen som utför de avvikande handlingarna och samhällets reaktioner på de avvikande handlingarna. För skapandet av den sekundära avvikelsen krävs alltså en process av starka reaktioner och inte enbart en stark reaktion från avvikarens omgivning. Avvikaren måste dessutom stämpla sig själv och identifiera sig med det avvikande beteendet innan den sekundära avvikelsen kan utvecklas till fullo (Hilde 1996, s 115-116).

6 Tidigare forskning

Det finns oerhört mycket forskning om missbruk och ungdomar i största allmänhet. Jag har valt att fokusera mig dels på hur missbruket i allmänhet sett ut bland ungdomar sedan 1960- och 1970-talet och framåt, dels specifikt på heroinmissbruket bland ungdomar som är det forskningsområde som jag intresserar mig för. Jag har studerat delar av den forskning som redan finns och valt ut det som jag anser är av betydelse som bakgrund och komplement till min egen studie. Jag redogör för delar av Philip Lalanders (2001) och Bengt Svenssons (1998 och 2009) forskning då jag anser att dem kompletterar varandra på ett adekvat sätt på samma gång som främst Lalanders (2001) forskning är användbar för mig i min analys av min empiri.

6.1 Narkotikabrukets historia

Redan under 1950-talet så användes amfetamin och morfin av intellektuella men man kan säga att det var först under 1960-talet som narkotikamissbruket började ta fart i Sverige. Under 1960-talet blev det populärt att röka hasch och injicera. Det tillfälliga och experimentella användandet av narkotika var utbrett i Sverige i början av 1970-talet. En studie gjordes då om ungdomars bruk av narkotika i årskurs nio och siffrorna visar att 14 % av ungdomarna någon gång provat narkotika. Under 1980-talet sjönk siffrorna och år 1991 var det 3-4 % av eleverna i årskurs nio som någon gång provat narkotika. Dock ökade ungdomars intresse för narkotika under 1990-talet och antalet ungdomar i årskurs nio som år 2001 provat narkotika låg omkring 10 %. Antalet mänstrade som någon gång provat narkotika ökade också under 1990-talet och under perioden år 1992-2002 tredubblades antalet från cirka 6 % till 18 % (Johansson & Wirbing 2006, s 39). Under de följande åren minskade antalet ungdomar som provat narkotika och år 2008 uppgav 7 % av pojkarna och 5 % av flickorna i årskurs nio att de någon gång provat narkotika. Andelen flickor och pojkar i årskurs nio som under den senaste månaden använt narkotika är 3 % flickor och 4 % pojkar. Siffran låg på 7 % för pojkar och 6 % för flickor i början av 1970-talet. Siffran minskade under 1970- och 1980-talet till att ligga runt cirka 1 % för både flickor och pojkar men antalet ungdomar som använt narkotika under den senaste månaden började öka under 1990-talet igen och ligger alltså idag på 3 % för flickor och 4 % för pojkar. År 2008 var debutåldern för cirka 70 % av ungdomarna på 14-15 år. Cirka 80 % av ungdomarna år 2008 uppgav att hasch/marijuana var deras

debuterande preparat (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning 2009-11-07, s 57-60).

Om man jämför med antalet ungdomar på gymnasiet år två som någon gång prövat narkotika år 2008 så visar siffrorna att 17 % av pojkarna och 15 % av flickorna någon gång prövat narkotika. Inga förändringar har skett sedan år 2004 liksom när det gäller antalet ungdomar som på gymnasiets andra år använt narkotika under den senaste månaden. Siffror visar att 4 % av pojkarna och 2 % av flickorna använt narkotika under den senaste månaden. När det gäller erfarenhet av olika narkotiska preparat uppger 69 % av ungdomarna att de enbart använt cannabis. Majoriteten av ungdomarna har prövat cannabis 1-4 gånger medan 15 % av pojkarna och 11 % av flickorna använt cannabis mer än tjugo gånger. När det gäller andra narkotiska preparat så visar siffror att 3 % av pojkarna och 5 % av flickorna på gymnasiets andra år har erfarenhet av andra narkotika preparat än cannabis (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning 2009-11-07, s 88-89).

6.1.1 Tungt narkotikamissbruk

”Med tungt narkotikamissbruk avses allt injektionsmissbruk, oavsett medel, och all daglig eller nästan daglig användning av narkotika, oavsett intagningsätt” (Johansson & Wirbing, 2006, s 39). År 1979 framkom det i undersökningar att det fanns runt 10 000-14 000 tunga narkomaner i Sverige. Fram tills år 1998 hade antalet tunga narkotikamissbrukare ökat till 26 000. 32 % av de tunga narkomanerna hade amfetamin som sin huvuddrog medan 47 % hade heroin som dominerande drog. Blandmissbruk blir vanligare, även kallat multipelt missbruk. Män kombinerar gärna narkotika och alkohol, och kvinnor använder narkotika och psykofarmaka (Johansson och Wirbing 2006, s 42).

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysningen (CAN) har gjort studier om ökningen av heroin i Sverige under de senaste 40 åren och i deras rapport framkommer det att det förekommer en ökning av heroin främst bland tunga missbrukare under 35 år. Medan många andra narkotiska preparat går i vågor då de är mer eller mindre populära bland missbrukare så kan man se en stadig och konstant pågående ökning av heroin. Siv Bykvist som är ansvarig för det regionala inrapporteringsystemet om missbrukssituationen i Sverige uppger i studien att unga människor ofta röker heroin för att sedan gå över till att injicera,

men att det även finns tecken på heroin som första drog hos dagens ungdomar (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning 2009-10-03).

Sedan 1970-talet har Malmö haft flest tunga narkotikamissbrukare i förhållande till sin folkmängd. Skåne är det län där det förekommer flest narkotikarelaterade brott. Under 1990-talet skedde en ökning av unga heroinister i Malmö och heroinet har spritt sig ut till mindre kommuner i Skåne. Nyrekryteringen tycks ske framförallt bland socialt marginaliserade ungdomar. År 1979 hade 19 % av de tunga missbrukarna en missbruksperiod på tio år eller längre. Idag motsvarar den siffran 52 % av de tunga missbrukarna vilket betyder att på samma gång som en kraftig nyrekrytering sker så finns det ett större antal äldre tunga narkomaner. Medellivslängden för de tunga narkomanerna låg år 1992 på 32 år och under de senaste åren har cirka 350 personer avlidit en narkotikarelaterad död. Män som är tunga narkomaner har 20 gånger större risk att dö för tidigt än normalt, jämför med 30 gånger större risk för kvinnliga tunga missbrukare (Johansson & Wirbing 2006, s 42-43).

6.2 Bakomliggande faktorer till ungdomars missbruk

Bengt Svensson är professor i socialt arbete och är verksam som forskare och lärare vid Malmö högskola. Han har forskat mycket om missbruk och har en omfattande forskning. Svensson har skrivit en avhandling som heter *Pundare, jonkare och andra med narkotikan som följeslagare* (2007). Avhandlingen bygger på en etnografisk studie som pågick under fler år och syftet med studien var att undersöka hur det kommer sig att människor fortsätter missbruk narkotika år efter år. Svensson intervjuar flertalet amfetaminister och två heroinister. Dock har Svensson vidareutvecklat sin forskning om heroin genom ytterligare intervjuer med heroinister som resulterade i boken *Heroinmissbruk* (2005). I denna bok har Svensson sammanfattat forskningen kring heroinmissbruk och förmedlar ett brukarperspektiv genom sina intervjuer med heroinmissbrukare. Avhandlingen bygger dels på intervjuer med 28 heroinister i Malmö från 2000, dels på intervjuer som Svensson utfört med missbrukare inom tvångsvården under perioden 1997-1998 och 2002-2004. Svensson redogör bland annat för heroinets bakgrund och framväxt, heroinmissbrukets omfattning och karaktär, olika grupper av missbrukare, hur ett heroinberoende växer fram, konsekvenserna av ett heroinmissbruk och behandling. I alla bokens kapitel redogör han för tidigare forskning på samma gång som han tillför ytterligare förståelse genom sina egna intervjuer. Jag kommer inte närmare här, i detta kapitel, att redogöra för de delar av avhandlingen som är aktuella för min uppsats utan jag har

använt mig av Svenssons avhandling som en uppslags- och faktabok i de olika kapitlen av uppsatsen liksom jag har gjort med en bok som heter *Riskbruk och missbruk* (2006) av Katarina Johansson och Peter Wirbing.

Jag kommer här beskriva hur rekryteringen av unga missbrukare i dagsläget ser ut. Svensson skriver inledningsvis i sin artikel *Att vårda unga heroinmissbrukare* (2009) vilka faktorer som gör att ungdomar börjar missbruka. Förutom ett visst risktagande hos ungdomar och en vilja att pröva nya upplevelser så finns det många andra faktorer som bidrar till ett narkotikamissbruk. Svensson tar upp en förklaringsmodell som bygger på individuella faktorer, omgivningsfaktorer och konstitutionella faktorer. Ofta förekommer olika kombinationer av faktorer som bakomliggande grund till utvecklandet av ett missbruk. Individuella faktorer bygger på individers personlighet såsom exempelvis kön, ålder, oro, maktbehov, stress, intelligens, psykisk hälsa och nyfikenhet. När det gäller omgivningsfaktorer så innebär det socioekonomisk status, det vill säga exempelvis fattigdom, kriminalitet, familjeförhållanden, gruppsytryck, skolproblem, alienation, narkotikans tillgänglighet och pris med mera. Konstitutionella faktorer är ett uttryck för biologiska och genetiska anlag för att beroende. Alla dessa faktorer och fler därtill är bakomliggande orsaker till narkotikamissbruk, och orsakerna är därmed högst individuella och komplexa förhållanden. Dock kan två huvudsakliga rekryteringsvägar till ett narkotikamissbruk urskiljas (Svensson 2009).

Den första rekryteringsvägen är avvikarkarriärrens väg vilken betyder att rekryteringen sker via en asocial uppväxt. Narkotikan kommer senare och karriären börjar istället med kriminalitet och alkohol. Gamla problem försvinner inte utan nya tillkommer konstant. Som vuxna är stor del av dessa människor också psykiskt sjuka, arbetslösa, fattiga, hemlösa och socialt isolerade (Svensson 2009).

Den andra rekryteringsvägen är den ungdomskulturella vägen som har sin grund i ungdomskulturella trender. Narkotikan kommer först och sedan kriminaliteten. Svensson beskriver i sin artikel hur ungdomskulturella eliter som vill ha nya uttrycksformer och nya kickar introducerar narkotikan för anhängarna som har eliten som förebilder. Medan eliten söker efter nya utmaningar och trender så hamnar några av anhängarna i ett missbruk. De har oftare en psykosocial ohälsa bakom sig än de som kan kontrollera användningen av narkotika (Svensson 2009).

I Sverige är avvikarkarriärens väg den främsta rekryteringsvägen till narkotikamissbruk. I England har det gjorts en studie där en forskargrupp följde sjuhundra slumpvis utvalda fjortonåringar under en period på fem år. Resultaten visade att narkotika numera är en normalitet i ungdomars liv i England. 59 % av ungdomarna hade provat cannabis, 33 % amfetamin, 28 % LSD, 20 % ecstasy och 6 % heroin. Ungefär 20-25 % av ungdomarna använde regelbundet narkotika. De allra flesta ungdomarna beskrivs som vanliga trots att där fanns en grupp med ett riskbeteende. Slutsatsen drogs att det normala är att ha provat narkotika. Likheter finns med den svenska ungdomskulturen där risktagandet, önskan att prova nya upplevelser och avdramatiseringen av narkotika ökar. Narkotikamissbruket har ökat bland svenska ungdomar och det tar lång tid innan missbruket upptäcks av omgivningen. Ungdomarna skapar en dold värld där de kan missbruka med sitt umgänges godkännande (Svensson 2009).

Bengt Svensson har även som skrivit en rapport tillsammans med etnologen Johanna Svensson och Dolf Tops som är docent i socialt arbete som denna artikel ovan bygger på. Rapporten heter *Att komma försent så tidigt som möjligt – om prevention, ungdomskultur och droger* (1998). Rapporten är resultatet av ett projekt som initierades av Nordiska ministerrådet våren 1997 och bygger på litteraturforskning samt intervjuer med forskare i hela Norden. Rapporten är genomgripande inom flera områden såsom orsaker till ungas missbruk, ungdomskultur och olika subkulturer och deras påverkan och förebyggande arbete. I rapporten beskrivs bland annat avvikarkarriärens väg samt den ungdomskulturella vägen in i missbruk som även beskrivits ovan. I rapporten framkommer det att den mest nya uppmärksammade formen av missbruk hos ungdomar är den som sker hos helt vanliga ungdomar vid exempelvis fester. Det vill säga hos de ungdomar som har en social trygghet, tillhör medelklassen och har relativt hög utbildning. De ser inte sig själv som missbrukare då drogen har en annan betydelse för dem genom festandet och inte som hos de missbrukare som behöver drogen dagligen på grund av sitt beroende. En svensk forskare vid namn Börje Olsson uppger i rapporten att han är orolig för att ungdomars experimenterande med droger har ökat och att det ökande heroinmissbruket hos ungdomar beror på främst två orsaker, närmare bestämt ungdomsarbetslösheten och den stora tillgängligheten på drogen. Olsson gör en jämförelse med Storbritannien som under 1980-talet hade en hög ungdomsarbetslöshet och under en tioårsperiod så tiodubblades heroinmissbruket hos de brittiska ungdomarna (Svensson, Svensson & Tops 1998, s 9-10).

När det gäller ungdomar och heroin skriver Svensson, Svensson och Tops (1998) att heroinets spridning bland ungdomar tycks ske genom att det röks. Det är brunt heroin som brukar kallas för ”rökheroin” och det har använts bland svenska ungdomar sedan år 1991, framförallt bland vissa grupperingar av invandrarungdomar och av socialt marginaliserande ungdomar. År 1997 uttalade sig en narkotikapolis från Göteborg om att rökandet av heroin hade gått om haschrökandet. I Malmö gjordes det då en undersökning som bekräftade ökningen av heroin bland ungdomar. I undersökningen deltog 25 svenska ungdomar och 25 invandrarungdomar som erhöll vård hos Alkohol- och narkotikakliniken i Malmö. Oavsett om man ursprungligen kom från Sverige eller från något annat land så visade det sig i undersökningen att en problematisk barndom, hög kriminalitet, låg utbildning och hög arbetslöshet var gemensamma bakgrundsvariabler hos ungdomarna. Ungdomarna hade med andra ord redan betydande sociala problem innan de började missbruka heroin. Vid uppföljningen av ungdomarna ett år senare visade det sig att deras situationer överlag hade försämrats. Uppföljning gjordes av 40 ungdomar som man lyckades få tag på och två hade slutat helt med heroin, en gick på behandling av metadon, två var på behandlingshem och resterande 35 ungdomar var fortfarande inne i ett aktivt missbruk av heroin (Svensson, Svensson & Tops 1998, s 26-29, 51).

6.3 En subkultur

Philip Lalander är fil doktor i sociologi och forskare vid SoRAD (Social Research on Alcohol and Drugs) vid Stockholms Universitet och har skrivit en avhandling som heter *Hela världen är din – en bok om unga heroinister* (2001). Lalander påbörjade studien år 2000 i Norrköping. Han har genomfört ett hundratal intervjuer och observationer med hjälp av 24 heroinister som huvuddelen var aktiva under år 2000. Urvalet bestod av 17 män och 7 kvinnor med en medelålder på 23 år. Lalanders avhandling präglas av frågeställningarna om hur man kan förstå den relativt snabba framväxt av omfattande heroinmissbruk som skett i många svenska städer under andra hälften av 1990-talet samt vad är det som gör heroinet till något som så många anser värt att pröva och också att fortsätta med. Lalander har studerat de unga heroinisterna som en subkultur och med hjälp av teoretiska begrepp såsom samhälle, kultur, subkultur med flera som kommer från teoretiker som Erving Goffmann, Emile Durkheim och Zygmunt Bauman har han analyserat sina intervjuer och observationer. Lalanders frågeställning besvaras genom hans analys av hur en subkultur med speciella regler och en

specifik logik, ritualer och identiteter växer fram och utvecklas. Lalander har i sin studie fokuserat på de aktiviteter som förekommer inom subkulturen och inte tagit hänsyn till familj och andra relationer som heroinisten har utanför subkulturen (Lalander 2001).

Lalander beskriver i sin avhandling att när en grupp människor överskrider olika typer av normer som samhället står för så bildar de en subkultur. Just begreppet subkultur syftar på alternativa kulturer som skapas i ett samhälle och som av samhället anses som problematiska. Lalander skriver att när han kom till Norrköping för att intervjua de unga heroinisterna så kändes det som om han klev in i en helt ny värld med sina egna regler och normer (Lalander 2001).

Lalander inleder sin avhandling med att beskriva hur en subkultur uppstår. Ordet separation beskriver den process där de unga människorna skiljer sig från människor som utövar makt och kontroll över ens handlingar och istället söker sig till andra människor där man upplever mer frihet. Oftast handlar det om en separation från föräldrar och skola men även från mer grundläggande samhällsnormer såsom tidsplanering, lydnad och auktoritetstro. Detta kan yttra sig i form av användande av droger, kriminellt beteende etc. Lalander beskriver skolan som ”det långsamma belöningsystem”, det vill säga långa studier, betyg, mer studier och så småningom ett arbete som kan generera pengar. Lalander fann att de unga heroinmissbrukarna under sjätte och sjunde klass började bryta sig loss från skolan och ägna sig åt andra aktiviteter som samhället förkastar. I början innebar det mindre allvarliga handlingar och ritualer men denna subkultur skulle så småningom ombildas till en heroinbaserad subkultur i Norrköping. Det finns så kallade mentorer, äldre och mer erfarna människor, inom subkulturen som införlivar ”det snabba belöningsystemet” hos ungdomarna i form av snabba pengar och starka upplevelser i form av kriminalitet och droganvändande. Skola och föräldrar mister alltmer kontroll över ungdomarna och ungdomarnas separation från det som anses vara normalt av samhället fortsätter att öka. Subkulturen innebär spänning och kickar, det vill säga aktion. När haschet introducerats för ungdomarna kommer nya sociala droger in i bilden, som exempelvis ecstasy, kokain och amfetamin. Subkulturens handlingar gör att medlemmarna bryter sig loss från samhället och på samma gång stärks de sociala banden mellan gruppens medlemmar. Detta resulterar i ett ”vi- och domtänkande” (Lalander 2001).

I Lalanders intervjuer framkommer det att det är ”bejsandet”, med andra ord rökandet av heroin, som gör att det för många ungdomar inte känns så allvarligt att testa heroin. Det liknas av ungdomarna som rökandet av hasch eller amfetamin. Dock är heroin en lägenhetsdrog

vilket gör att subkulturens medlemmar isoleras från samhället mer än vid separationen. Många unga ansåg inte att ”bejsandet” var lika allvarligt som injicerande då det är svårare att överdosera men de insåg så småningom att även de blev beroende och många blev sprutnarkomaner. De unga heroinisterna hade även bilden av heroinmissbrukare som äldre, utslagna och smutsiga sprutnarkomaner och tyckte det var annorlunda att ”bejsa”. Vid ”bejsandet” ansåg de att de kunde ha kontroll över situationen på samma gång som de höll sig borta från bilder av sig själv som en utslagen och nedgången heroinist (Lalander 2001).

Många heroinister beskriver att vid användandet av heroinet får de ett starkt välbefinnande, känner sig som vanliga människor och får fullständig kontroll över sitt känsloliv. Problem, oro och stress motverkas snabbt med heroin. Heroinets välbefinnande är så starkt att när man väl upplevt det en gång så är det svårt att glömma utan att testa igen (Lalander 2001).

När subkulturens medlemmar blir heroinberoende förändras kulturen. Tidigare litade man på varandra inom subkulturen och man kände tillit till systemet då det fanns en inre ordning av regler och normer. Heroinet resulterar i en egoism hos de beroende medlemmarna då de gradvis blir mer toleranta mot drogen och behöver större dos vilket gör att medlemmarna inom gruppen kan komma att agera mot varandra för att få tillgång på drogen (Lalander 2001).

6.4 Fortsatt framställning

Fortsättningsvis kommer redovisningen av mitt resultat och min analys. Jag har valt att väva samman resultatredovisningen och analysen i samma kapitel då jag önskar att innehållet ska vara lättläst och tydligt. Efter resultatredovisningen och analysen kommer en kort sammanfattning av min studie. Därefter redogör jag för mina egna reflektioner som uppstått under uppsatsskrivandets gång. Slutligen har jag skrivit mina referenser samt bifogat mina bilagor.

7 Resultatredovisning och analys

Jag kommer i detta kapitel dels redovisa mina resultat, dels analysera mina resultat med hjälp av stämplingsteorin och tidigare forskning för att få en förståelse för hur de före detta unga heroinisterna påverkats av sin omgivnings synsätt, bemötande och agerande. Jag har delat in detta avsnitt i fyra delar utifrån mina frågeställningar. Jag börjar med att redovisa hur mina respondenter upplever att deras familj och omgivning såg på dem då de missbrukade. Jag går sedan över till hur familjens och omgivningens bemötande och agerande sett ut gentemot de unga heroinisterna, för att sedan redovisa för hur de unga missbrukarna påverkats av sin familjs och omgivnings synsätt, bemötande och agerande. Sist kommer jag ta upp de före detta unga heroinmissbrukarnas egna synsätt och tankar om missbrukare och hur deras egna synsätt och tankar påverkade dem i deras missbruksproblematik. Jag analyserar varje frågeställning för sig allt efterhand som jag redovisar dess resultat.

7.1 Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna sina föräldrars och omgivnings synsätt på dem då de var aktiva missbrukare?

7.1.1 Resultat

Alla mina respondenter uppger att deras föräldrar inte hade ett positivt synsätt på missbrukare i allmänhet. Intervjuperson 2 förklarar att hans föräldrar troligtvis hade samma fördomar som alla andra människor som inte har någon erfarenhet av missbruk, medan Intervjuperson 4 uppger att hans föräldrar tyckte ”Att de är jävla narkomaner ju. De förstår ju att det är tufft att vara narkoman men de har inga bra synpunkter om dem”.

Intervjuperson 1 uppger att hans mamma inte reagerade då han rökte cannabis men då hon förstod att han var beroende så sa hon ”att han var sjuk” men hon ordnade ingen hjälp åt honom. De andra intervjupersonerna berättar om att deras föräldrar ringde till socialtjänsten för att be om hjälp. Alla respondenters föräldrar reagerade känslomässigt starkt genom att bli arga och rädda när de förstod att deras barn missbrukade regelbundet och att de inte kunde sluta. Deras föräldrar hade en inställning om att narkotika inte var bra.

Alla mina intervjupersoner berättar om att deras föräldrar inte berättat om de unga heroinisternas problematik för släkten. De kan dock inte ge svar på varför deras föräldrar valt att inte berätta.

När det gäller socialtjänstens synsätt på de unga heroinisterna är respondenterna oerhört negativa till socialtjänsten syn på dem generellt sett. Respondenterna vet inte vad deras socialsekreterare har för synsätt på missbrukare utan de berättar hur de upplever att socialtjänsten ser på missbrukare utifrån deras erfarenheter av möten med flertalet socialsekreterare. Intervjuperson 1 berättar hur han upplever socialtjänstens synsätt på missbrukare, ”Att de [missbrukarna] är ett steg längre ner än dem liksom, om de [socialsekreterarna] är adel så är vi springpojkar, eller typ så” och Intervjuperson 4 uppger ”Deras syn på missbrukare är att de är jävla narkomaner och att de inte bryr sig”.

En av de före detta heroinisterna uppger att han fick ny socialsekreterare väldigt ofta under sin tonårstid och att han därför inte fick någon bra kontakt eller relation till någon av socialsekreterarna. Han anser att svaret är relativt individuellt då han haft kontakt med flertalet socialsekreterare och därmed upplevt många olika typer av synsätt. Både bra och dåliga.

Respondenterna upplever att vänner och bekanta som de vuxit upp med har olika synsätt på dem. En av respondenterna berättar att hans vänner som inte höll på med droger inte såg ner på honom så länge han var ärlig och berättade sanningen för dem när de ställde frågor till honom. De andra intervjupersonerna har dock andra erfarenheter av sina drogfria vänner och andra bekantas synsätt på dem. De anser att de såg ner på dem och att de delvis fortfarande gör det:

Intervjuare: Hur märker du det?

Intervjuperson 2: De kollar väl konstigt på en liksom och det kommer väl aldrig försvinna. De kommer ju alltid tycka att man är en jävla pundare.

Intervjuare: mmm men hur påverkar det dig?

Intervjuperson 2: Det är ju inte roligt. Jag har ju försökt att ta kontakt med gamla kompisar och sånt nu men... Men de ringer ju inte tillbaka och såna grejer. Och jag vill ju inte jaga dem liksom. Jag får skaffa nya vänner, så är det bara. Jag har ju min flickvän och det får räcka än så länge.

Respondenterna berättar om att deras barndomsvänner inte har en positiv syn på dem och att det synsättet troligtvis inte kommer förändras. Respondenterna uppger att de tycker att det är

bra att de flyttat ifrån sin hemkommun för annars hade det varit jobbigt att regelbundet behöva bemöta sina barndomsvänners negativa synsätt på dem.

När mina respondenter berättar om sjukvårdens synsätt på missbrukare så finns det blandade erfarenheter bland dem. Några ansåg att sjukvårdspersonalen skötte sitt arbete bra och att de inte fick känslan av att de varken tyckte bra eller illa om missbrukare. En av respondenterna, intervjuperson 1, som är negativa till sjukvårdens synsätt och agerande gentemot missbrukare berättar att sjukvården ser ner på missbrukare. Intervjuperson 1 uppger ”Varje gång jag varit där så har de blivit förbannade för att jag tagit en överdos och sånt. En sjuksköterska sa ”där har vi en sån jävel till” och bara gick därifrån”.

7.1.2 Analys

Howard S Becker (2006) beskriver att samhället består av många olika sociala regler och att dessa sociala regler definierar beteenden och handlingar som riktiga eller felaktiga. Att ungdomarnas föräldrar och omgivning har en negativ syn på missbrukare kan jag koppla till Beckers tankesätt om när en regel etablerats i samhällets så anses den som brutit mot denne regel som samhället enats om som en avvikare. I grund och botten beror det på att det är olagligt att bruka narkotika, en regel som samhället enats om som även är fastställd i svensk lag. Redan som barn lär sig människor att det är fel och olagligt att missbruka. Under barns uppväxt och fortsatta levnadsår får de konstant information genom bland annat media och skolundervisning om att det inte är accepterat av samhället att bruka narkotika då det är förbjudet och de människor som bryter mot lagen bestraffas. I princip alla människor präglas av detta budskap under sin uppväxt vilket gör att människor generellt sätt anser att det är fel att missbruka och att det inte är normalt. Detta gör att de människor som missbrukar anses vara avvikare. Precis som Becker uppger är det samhällets normer och regler som gör att människor definieras som avvikare och att människor i allmänhet har en negativ syn på missbrukare.

De före detta heroinisterna i min studie upplever sig ha blivit stämplade av samhället genom synen som fanns på deras missbruksproblematik. Becker redogör bland annat för fyra olika typer av avvikande beteende. Mina respondenter hade till en början, vad Becker kallar, ett hemligt avvikande beteende då deras föräldrar och omgivning inte visste om att de missbrukade narkotika. Ungdomarna kunde därmed normalisera sitt beteende för sig själva då

det inte fanns någon som reagerade på det. Det kan dessutom liknas vid vad Edwin Lemert (Hilte 1996) kallar en primär avvikelse, där det inom vissa grupper i samhället kan vara tillåtet att prova och bruka narkotika. Becker förklarar att individer ges motiveringar i interaktionen med andra avvikare vilket innebär att de lär sig en subkultur som är organiserad kring en avvikande verksamhet. Om ungdomarna väljer att anamma denna kultur så utvecklar de ett uthålligt missbruk. Även Philip Lalander (2001) som forskat om heroinmissbruk som en subkultur samt hur interaktionen och samspelet ser ut mellan medlemmarna av subkulturen är av samma mening som Becker och Lemert. Lalander beskriver i sin forskning hur äldre och mer erfarna individer införlivar subkulturen hos ungdomar genom att de får ta del av det ”snabba belöningsystemet”. Eftersom ungdomarnas familjer och omgivning inte till en början var medvetna om det avvikande beteende så kunde de inte stämplas som avvikare eller etiketteras som ”knarkare” då Becker menar på att stämplingen uppstår i interaktionen mellan avvikaren och dess omgivning. När ungdomarna sedan hamnade i ett tyngre narkotikamissbruk som senare resulterade i ett heroinberoende så var det omöjligt för de unga heroinisterna att dölja sitt missbruk för sin omgivning. När det avvikande beteendet avslöjats så innebar det, liksom Becker betonar, att missbruket sågs som ett rent avvikande beteende av samhällets då ungdomarnas beteende bröt mot samhällets normer och regler samt att ungdomarnas beteende i praktiken även uppfattades göra det av deras familjer och omgivning. Då ungdomarnas omgivning inte längre kunde acceptera de ungas beteende så kan det liknas vid vad Lemert kallar sekundär avvikelse. Det betyder att en långdragen process i form av flertalet starka negativa reaktioner på det avvikande beteendet ska vara grundläggande för att övergången från primär till sekundär avvikelse ska vara möjlig. Alla respondenterna berättar om flertalet negativa reaktioner av sin familj och av andra människor, både av privata människor och av de som befunnit sig i tjänst, vilket präglar de före detta heroinmissbrukarnas känsla av att deras omgivning har en negativ syn på dem. Detta kopplar jag samman med Lemerts idéer om den sekundära avvikelserna men även Becker då han också skriver om att stämpling är en process som består av flertalet negativa reaktioner från omgivningen och samhället. Vidare skriver Becker att det mest avgörande i processen att bygga ett stabilt avvikande beteende är upptäckten och att därefter bli stämplad som en avvikare av omgivningen. När det gäller mina respondenters upplevelser av sin omgivnings synsätt på dem som missbrukare så är det inte enstaka händelser som påverkat dem utan flertalet negativa reaktioner och bemötanden vilket enligt Becker är grundläggande för att stämplingsprocessen ska kunna utvecklas.

De före detta heroinisterna berättar även om att deras föräldrar inte berättat för deras släkt. Möjligtvis mor- eller farföräldrar men ingen annan. Jag ser tydliga kopplingar mellan att samhällets i stort har en negativ syn på missbrukare och ungdomarnas föräldrars val att inte berätta om det för sin släkt eller någon annan i deras omgivning. Möjligtvis kan det ha varit så att de inte ville att deras barn skulle få en negativ stämpel på sig genom sitt missbruk, att människor i deras omgivning skulle få reda på att deras barn gjorde dåliga val i livet och var annorlunda i förhållande till hur ungdomar ska vara enligt samhällets normer. Föräldrarna ville sammanfattningsvis inte att deras barn skulle etiketteras som ”knarkare” och ”pundare” av dess omgivning. Becker uppger att stämplingen uppstår i interaktionen mellan människor och att man i förhand inte kan veta om ett beteende är avvikande eftersom man inte kan veta hur andra människor reagerar på beteendet. Jag kan även koppla det till ungdomarnas föräldrars val att inte berätta om sina barns problematik då det fanns en risk att de skulle stämplas som dåliga föräldrar av den orsaken att deras barn missbrukade. Så det finns en möjlighet att de även gjorde sitt val med utgångspunkt i att skydda sig själva från omgivningens stämpling av dem som dåliga föräldrar.

Sammanfattningsvis upplever mina intervjupersoner överlag att deras föräldrar och människor i deras omgivning, i form av olika myndigheter och privatpersoner, har en dålig syn på missbrukare och därmed på dem. När ungdomarnas familjer och omgivning inte var medvetna om ungdomarnas missbruk så kunde de inte bli stämplade av samhället som avvikare men när problemen uppdagades så uppenbarades familjens och omgivningens negativa syn på dem som avvikare.

7.2 Hur upplever de före detta heroinberoende ungdomarna att deras familj och omgivning bemötte och agerade gentemot dem?

7.2.1 Resultat

Respondenterna berättar att de idag har förståelse för hur deras familj bemötte och agerade gentemot dem men att de inte hade det under tiden de missbrukade. Respondenterna anser inte att de blev bra bemötta av sina föräldrar. Intervjuperson 4 säger att ”de var tjatiga och gnälliga, och sa att jag skulle sluta, jag skulle åka dit, jag skulle göra så men... Det var ju inte mycket uppmuntrande ord, som man egentligen ville höra när man missbrukade” medan

Intervjuperson 1 uppger ”hon klagade, var odräglig och klankade ner på en hela tiden. Hon gjorde bara så att man mådde sämre än vad man redan gjorde, så man fick ta ännu mer”

Alla respondenter berättar att de hade en dålig relation och kommunikation med sina föräldrar som präglades av konflikter och skrik. De upplever att deras föräldrar gnällde, skällde och tjtade på dem konstant. De kunde inte ha några samtal i normal samtalston. Respondenterna uppger att de hade en dålig relation till sin familj under deras missbruksperiod men att den annars varit välfungerande. Respondenterna berättar att de ljög för sin familj och att de inte var öppna med sina problem utan att de försökte dölja dem. Intervjuperson 4 berättar att han försökte dölja alla problem för att han kände sig värdelös. Intervjuperson 2 uppger att i dagsläget så anser han att han blev bra bemött av sin familj fastän han inte ansåg det under tiden som han missbrukade. Han uppger att det kvittar hur de bemötte och agerade gentemot honom då han inte ville sluta droga och då han inte heller var redo att sluta. Han slutade droga när han själv ville och det kunde ingen påverka genom sitt bemötande eller agerande. Respondenterna uppger att de inte blev bemötta på ett bra sätt av sin familj trots att de idag vet att deras familjer enbart ville deras bästa. Intervjuperson 3 förklarar sina föräldrars bemötande och agerande som en okunskap från deras sida i hur man bör bemöta ungdomar med missbruksproblem. Sammantaget vet alla respondenter i dagsläget att deras familj bemötte och agerade utifrån att de ville hjälpa dem. Många uppger att deras mammor gjorde allt som de trodde var till hjälp för dem. Ibland agerade dem inte utifrån de unga heroinisternas bästa och respondenterna förklarar beteendet genom att de var kraftigt medberoende.

När det gäller socialtjänsten så är alla respondenter överens om att socialtjänsten på generell nivå bemötte dem dåligt. Intervjuperson 4 uppger att hans socialsekreterare agerade mycket dåligt då ”Man fick ingen hjälp. De var otrevliga och... Jag förstår att de kanske inte ville ge mig pengar men... men de behövde ju inte slänga ut mig på gatan på grund av att jag är missbrukare”. En annan respondenterna, Intervjuperson 3, uppger ”Men de har liksom inte lyssnat på vad jag har att säga utan bara tagit beslut ”över mitt huvud”. Och då funkar det inte, tycker jag”.

Respondenterna uttrycker även en medvetenhet om att alla socialsekreterare inte är dåliga utan att det är individuellt då de har haft bra samarbeten med vissa socialsekreterare. När de var vuxna så tycker de att de fått vara mer delaktiga i planeringen kring deras vård. Respondenterna uppger att det inte bara är dem som är missnöjda med socialtjänstens

bemötande och agerande utan även deras föräldrar. Upplevelsen av att ingen brydde sig, att inte få adekvat hjälp och att bli skickad mellan olika socialsekreterare ska även känneteckna deras föräldrars upplevelser.

Intervjuperson 1 berättar om en situation för att åskådliggöra socialtjänstens agerande gentemot honom och vilken makt de har att påverka människors liv. Han berättar att han blev beviljad en behandling uppåt landet som han var på under mer än ett år. Han blev drogfri och det kändes som om han fick en nystart i livet. När han kom tillbaka till sin hemkommun efter vistelsen på behandlingshemmet så fick han ingen eftervård. Han var hemlös i sju månader utan att socialtjänsten hjälpte honom på något sätt. Han började missbruka igen eftersom livet som hemlös var hårt och han var även tvungen att begå brott för att överleva. Han är negativ till hur socialtjänsten bemötte honom utifrån den situationen de lämnade honom i då han återvände från sin avslutade behandling. Flera av de andra respondenterna berättar om situationer då socialtjänsten agerat dåligt. De före detta missbrukarna har blivit beviljade behandlingar men att de inte slussats ut från behandlingarna, att de inte fått eftervård och att det resulterat i en återkommande missbruksproblematik och hemlöshet.

Ingen av respondenterna är positiva till sina skolors bemötande och agerande. Skolpersonal har i viss mån pratat med de unga heroinisterna, men i vissa fall inte trots att de varit medvetna om missbruksproblemen. De har inte agerat genom att anmäla till socialtjänsten. Respondenterna är negativt inställda till sina skolors agerande idag men då de missbrukade tänkte dem inte på det. Här kommer ett exempel på hur skolpersonalen hanterade problemen:

Intervjuare: Hur reagerade dem då?

Intervjuperson 1: Dem gjorde inte så mycket. Jag pratade med kuratorn en gång och hon skickade mig till beroendekliniken [öppenvård utan registrering] där jag var 2-3 gånger. Och mitt största problem var heroin redan då, men det ville hon inte se. Hon tyckte det var hasch och ville ha med mig i nått jävla haschprogram.

Intervjuare: Men varför ville hon inte se det då?

Intervjuperson 1: Jag vet inte, men hon tyckte att haschproblemet var värre. Fast jag tror att det är för att hon inte kunde något om heroin.

När respondenterna berättar om sina vänner och bekanta som de vuxit upp med som inte höll på med droger så är tre av dem samstämmiga i att det var de själva som valde bort dessa

vänner. Respondenterna berättar att de tyckte att de själva var coola och att de gamla vännerna var töntar. Intervjuperson 3 uttrycker följande:

Intervjuare: Men jag tänker på de här vanliga kompisarna, bara försvann dem eller?

Intervjuperson 3: Men det blir ju så att man drar sig till folk som har samma intressen som en själv på något vis. Kan jag tänka.

Intervjuare: Ja men har dina gamla vänner då på olika vis försökt hålla kontakten med dig? Om ni exempelvis träffas ute, har de då hälsat eller bara struntat i dig?

Intervjuare: Både och, men det har nog varit mest tvärtom, att jag låtsats som att jag inte känner dem då jag tyckte de var töntar och så vidare och sådär. Jag umgicks ju med mina andra vänner. Och sen idag kan man ju se att det var fel på så vis.

På samma gång som respondenterna säger att det var de själva som valde bort sina drogfria vänner så verkar de medvetna om att det troligtvis varit ett ömsesidigt val vilket Intervjuperson 1 hade svårt att acceptera då han önskade ha kvar sina drogfria vänner.

Respondenterna är väldigt överensstämmande i sina erfarenheter från polisen och berättar att de ofta blev intagna av polisen. De upplever att polisen höll koll på dem eftersom polisen visste att de missbrukade narkotika. Alla respondenter berättar om hur polisen agerade med övervåld vilket inte ledde till att de unga heroinisterna bemötte polisen med respekt. Alla respondenter berättar dock om att de idag förstår att polisen ville hjälpa dem eftersom de var unga men då tyckte dem bara att polisen var jobbig och trakasserade dem.

När det gäller sjukvårdens bemötande och agerande så har respondenterna olika erfarenheter och upplevelser som de återberättar. Intervjuperson 1 berättar att sjukvårdspersonalen alltid var förbannade och otrevliga när han kom in vid överdoseringar medan de övriga intervjupersonerna tyckte att de blev bemötta som alla andra patienter och att sjukvårdspersonalen utförde sitt arbete bra.

7.2.2 Analys

Respondenterna berättar om flera situationer när deras familj agerar på ”dåliga sätt” gentemot dem vilket är tecken på att de unga heroinisternas föräldrar inte accepterade att deras barn missbrukade. Det kan ses som ett steg i processen av skapandet av en avvikarkarriär då Howard S Becker (2006) beskriver att stämplingen uppstår i interaktionen mellan människor.

När det gäller socialtjänstens bemötande och agerande gentemot de unga heroinisterna så kan även deras bemötande och agerande gentemot ungdomarna anses vara stämplande eftersom ungdomarna uppfattar att bemötandet och agerandet var dåligt på ett generellt plan. De unga heroinisterna kände sig inte delaktiga i arbetet som socialtjänsten bedrev, ingen lyssnade på dem eller brydde sig om vad de ville vilket har lett till att de före detta heroinisterna inte tycker att de fick adekvat hjälp när de var unga. Edwin Lemert (Hilte 1996) beskriver att ett första steg i utvecklandet av en sekundär avvikelse är flertalet negativa reaktioner från omgivningen vilket socialtjänstens och ungdomarnas familjers bemötande och agerande kan anses ha varit.

De unga heroinisternas drogfria vänner anses stämpla dem som avvikare genom att de inte ville umgås med dem vilket är ett tydligt tecken på att de inte accepterade de unga heroinisternas beteende. Precis som Becker skriver så uppstår stämplingen i interaktionen mellan människor, i detta fall mellan de unga heroinisterna och deras drogfria vänner. På samma gång som de drogfria vännerna inte ville umgås med de unga heroinisterna så ville inte de heller umgås med sina drogfria vänner vilket kan anses ha varit ett ömsesidigt val. Philip Lalander (2001) uppger att subkulturens handlingar gör att dess medlemmar bryter sig loss från det "vanliga" samhället på samma gång som de sociala banden inom subkulturen förstärks. Jag kan koppla mina respondenters svar till Lalanders forskning då mina respondenters missbrukande vänner ansågs vara de riktiga vännerna, respondenternas likasinnade som var de enda som förstod sig på dem och deras avvikande beteende. Lalander beskriver att subkulturen har sina egna normer och förklaringar kring det avvikande beteendet, som inte överensstämmer med samhällets, vilket bland annat ligger till grund för att de sociala banden inom subkulturen förstärks.

Även polisens bemötande och agerande gentemot de ungdomarna visar tydligt på att samhället inte accepterar narkotika. Polisen är de som ska se till att alla människor lever upp till samhällets lagar och regler, och polisen har tydligt visat genom sitt handlande att det är olagligt att använda narkotika. Genom att polisen gripit de unga heroinisterna flertalet gånger kan ungdomarnas upplevelser av att ha blivit stämplade som avvikare kopplas samman med Beckers idéer om att utvecklandet av en avvikaridentitet hör samman med flertalet negativa reaktioner från samhället.

När det gäller skolpersonalens och sjukvårdens bemötande och agerande gentemot de unga heroinmissbrukarna kan jag utifrån respondenternas intervjuer dra slutsatsen att de allmänt

inte har behandlat de missbrukande ungdomarna stämplande då de varken har bemött ungdomarna i problematik eller agerat som de borde genom att anmäla till socialtjänsten. Genom skolpersonalens icke-handlande kan de ha bidragit till att normalisera problemen för ungdomarna då de inte reagerade negativt och agerade på det avvikande beteendet vilket enligt Becker och Lemert är grundtanken i stämplingsteorin. Möjligtvis kan även sjukvårdspersonalen genom sitt bemötande ha förstärkt ungdomarnas föreställning om att de inte var annorlunda eftersom de inte reagerade på de ungas destruktiva beteende.

Sammanfattningsvis så tycker inte de före detta heroinisterna att de blev bra bemötta, varken av sin familj eller socialtjänst. Deras generella bemötande kan utifrån Becker och Lemert anses vara stämplande. Skolpersonalens och sjukvårdspersonalens bemötande och agerande kan däremot ha haft en annan innebörd för ungdomarna då deras bemötande och agerande kan ha hjälpt ungdomarna att normalisera sitt beteende då de inte reagerade eller agerade för att bryta eller ens visa att ungdomarnas beteende var fel och skadligt.

7.3 Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna att deras familj och omgivning påverkat dem i deras missbruksproblematik genom sitt synsätt, bemötande och agerande?

7.3.1 Resultat

De före detta heroinisterna påverkades destruktivt av sin familjs synsätt, bemötande och agerande både känslomässigt och när det gällde deras fortsatta missbruk. Intervjuperson 1 uppger ”Hon gjorde så att man fick så dåligt samvete och att man bara ville gå och ta en överdos”. Intervjuperson 3 berättar ”men jag blev ju påverkad på så vis att jag blev ännu värre. Man orkade inte höra det tjetet och gnället, och då höll man sig nog mer hemifrån, tror jag” medan Intervjuperson 4 berättar ” Man blev ju bara arg och sur och besviken och irriterad och... Så fort man lämnade huset så gick man ju och tog första drogen man hittade ju, bara för att lugna ner sig och man orkade ju inte att höra på sina föräldrar”.

Även socialtjänsten påverkade de unga heroinisterna negativt genom att de gav ungdomarna upplevelsen av att de inte brydde sig, de fattade beslut ”över deras huvuden” och ungdomarna kände sig inte delaktiga i planeringen av sina liv. Intervjuperson 4 uppger att det kändes som om socialtjänsten ville att han skulle ta en överdos då de inte ville hjälpa honom. Han

beskriver senare under intervjun att han inte alls hade någon tro eller hopp om att han skulle få hjälp då hans familj och socialsekreterare redan tyckte så illa om honom. Samtliga respondenter blev frustrerade och arga för att socialtjänsten inte agerade med adekvat hjälp.

Under ett av respondenternas möten med sin socialsekreterare fanns även en politiker från socialutskottet med. Den före detta heroinisten uttrycker att politikerns samspråk med honom inte var bra då politikern sa "ni" och syftade på missbrukarna som grupp:

Intervjuperson 1: Det var en politiker som var med på ett av mina möten, så kom hon till mig och sa "jag förstår hur ni har det, jag förstår hur ni har det", sa hon tio gånger och ifall hon förstått hade hon inte sagt så. Då känner man sig också som en jävla knarkare eftersom hon kom och sa så. Att man liksom är utstött av den vanliga gruppen av människor.

Intervjuare: Förvärrar det missbruket eller?

Intervjuperson 1: Nej inte just då.

Intervjuare: Men i långa loppet, om många bemöter dig så?

Intervjuperson 1: Jag om många gör så håller man sig undan, man pallar inte gå ut när det är ljus och...

Respondenten visar på att enstaka negativa händelser inte påverkade hans fortsatta missbruk varken i positiv eller negativ mening. Om flertalet människor däremot har ett negativt synsätt, dåligt bemötande och agerande gentemot honom så blir han påverkad negativt vilket även resterande intervjupersoner tar upp i sina intervjuer.

En av respondenterna har haft många olika socialsekreterare som haft olika synsätt på missbrukare, bemött honom på olika sätt och beviljat olika insatser. Intervjuperson 3 uppger att socialsekreterarna påverkat honom på olika sätt genom insatserna de beviljat samt deras egen inställning i mötet med honom. Om de varit positiva och försökt motivera honom så har de påverkat honom på ett bra sätt genom att han då fått känslan av att vilja kämpa för sin egen skull och inte bara strunta i situationen.

När det gäller hur respondenternas skolor påverkat dem i deras missbruksproblematik så tycker ingen av respondenterna att deras skola påverkat dem på något sätt. En av respondenterna, Intervjuperson 1, uttrycker att han önskar att de anmält till socialtjänsten så att problemen uppmärksammats tidigare än vad de nu gjorde. Då hade han möjligtvis haft en chans att inte utveckla ett sådant tungt narkotikamissbruk.

Tre av respondenterna uppger att de inte påverkats av sina vänner och bekanta som de vuxit upp med eftersom det främst var de som tog avstånd från sina drogfria vänner. Intervjuperson 1 berättar dock att han blev förbannad då hans vänner och bekanta från hans uppväxt valde att ta avstånd från honom på grund av hans missbruk. Han uttrycker ”Nej jag visste ju att det var mitt eget fel ändå men... men ändå blev jag förbannad då jag tycker att man ska ställa upp för en kompis ju men... det är helt fel ändå eftersom om jag ljuger för dem hela tiden så klart som fan att de tar avstånd”.

Respondenterna har en samstämmig bild av att polisen brukade övervåld mot dem och att polisen tog in dem regelbunden för kontroller. Respondenterna uppger att de blev förbannade på polisen då de tyckte att de trakasserade dem men att det inte var något som de la ner sin energi att tänka på. Respondenterna anser inte att polisen påverkat dem känslomässigt eller deras fortsatta missbruk i någon riktning förutom just vid de tillfällena då de blev visiterade och gripna, och intagna till arresten och därför inte kunnat fortsätta droga för tillfället.

När det gäller sjukvårdens betydelse för de unga heroinisternas fortsatta missbruk så anser tre av mina respondenter att sjukvårdspersonalen inte har påverkat dem. Intervjuperson 1 som har dålig erfarenhet av sjukvården uppger ” Man blir förbannad. Det är ju en sjukdom som alla andra, tycker jag. Det är en beroendesjukdom”. Respondenten säger att missbruk är en beroendesjukdom och därför tycker han att sjukvårdspersonalen borde ha större förståelse för missbrukare och inte bli arga då han överdoserade.

7.3.2 *Analys*

Howard S Becker (2006) uppger att det mest avgörande i processen att bygga ett stabilt avvikande beteende är upptäckten och att därefter bli stämplad som en avvikare av omgivningen. De före detta unga heroinisterna påverkades negativt av sin familjs synsätt, bemötande och agerande känslomässigt genom att de fick skuld känslor och dåligt samvete. För att dämpa de känslor som ungdomarnas familjer skapade hos ungdomarna intensifierades deras missbruk. Grunden för att utveckla en avvikaridentitet var alltså påtaglig för ungdomarna genom sina föräldrars påverkan på dem. Inte bara sina föräldrars påverkan var negativ utan även när det gäller socialtjänstens påverkan på de unga heroinisterna så framkommer det att ungdomarna kände ilska, besvikelse och frustration inför socialtjänstens

arbete och förhållningsätt gentemot dem. Dessa känslor uppstod i interaktionen mellan ungdomarna, deras föräldrar och socialsekreterare vilket är överensstämmande med Beckers tankar om att individers självbild försämras av omgivningens reaktioner och stämpling. Vidare uppger Becker att i samband med att individernas självbild försämras identifierar de sig alltmer som en avvikare vilket bland annat kan kopplas samman med Intervjuperson 1 när han återger att han i dialogen med politikern från socialutskottet kände sig utstött av det "vanliga" samhället och uppger att om många människor bemöter honom på det sättet så tar han ännu mer avstånd från det "vanliga" livet och samhället. Edwin Lemert (Hilte 1996) beskriver även detta som en del i utvecklandet av den sekundära avvikelsen, det vill säga att avvikaren själv måste identifiera sig som en avvikare innan den sekundära avvikelsen kan utvecklas fullständigt. När de unga heroinisterna mådde känslomässigt dåligt och deras missbruk intensifierades så ledde det till att de kände sig ännu mer som avvikare och att grundvalarna för att ungdomarnas skulle identifiera sig som avvikare kan sägas vara högst närvarande med största sannolikhet.

Ett annat viktigt och avgörande steg i processen att bibehålla sitt avvikande beteende är, enligt Becker, när avvikaren är medlem i en organiserad avvikargrupp. Medlemmarna har självfallet sin avvikelse gemensamt men även känslan av ett gemensamt öde och att stå inför samma problem. Tre av respondenterna berättar att de tog avstånd från sina drogfria vänner för att umgås med sina medmänniskor som också missbrukade vilket kan kopplas samman med Philip Lalanders (2001) forskning om heroinister som en subkultur. Lalander förklarar att subkulturen har sina egna regler och lagar, att det kan liknas vid en annan värld jämfört med den som övriga människor lever i.

När det gäller hur skolpersonal, polis och sjukvårdspersonal påverkade de unga heroinisterna så uppger respondenterna generellt sätt att de inte påverkades av dessa instanser. Om skolpersonalen hade valt att anmäla kan man föreställa sig att de unga heroinisterna upplevt att stämplingen av dem som avvikare ökade genom att fler, skolpersonalen, reagerade negativt på deras avvikande beteende. De unga heroinisterna hade i sådana fall fått ännu fler indikationer på att samhället inte accepterar avvikare i form av narkomaner vilket enligt Becker hade bidragit till en ökad stämpling och identifikation hos ungdomarna som avvikare.

Respondenterna uppger att polisen inte påverkade dem i större utsträckning än just för stunden då de var gripna. Jag kan se tydliga kopplingar till Beckers och Lalanders föreställning om att subkulturen har självförsvarande motiveringar till det avvikande

beteendet som verkar sunda för att fortsätta med avvikelsen samt lösningar på hur medlemmarna ska kunna fortsätta med det avvikande beteendet samtidigt som de undviker problem. Trots att de unga heroinisterna blev gripna och även dömda för brott i viss mån så hade de förklaringar som för dem var logiska och som gjorde att de kunde fortsätta missbruka som hade sitt ursprung i subkulturen.

Sjukvårdspersonalen påverkade inte tre av ungdomarna i någon riktning enligt respondenterna och som jag tidigare nämnt kan det ha bidragit till att ungdomarna för sig själva hade möjlighet att normalisera sitt beteende. Intervjuperson 1 uppger dock att han blev förbannad då sjukvårdspersonalen inte bemötte honom på ett bra sätt vilket kan kopplas samman med Beckers uppfattning om att individer upplever en ökad stämpling av sin omgivning när ytterligare människor i omgivningen reagerar på ett negativt sätt utifrån det avvikande beteende. Med andra ord kan respondenten ha upplevt en ökad avvikelse som gjorde att han identifierade sig mer avvikare och som en medlem av subkulturen.

Sammanfattningsvis har de före detta heroinisterna påverkats på så sätt att de fått skuldkänslor och dåligt samvete inför sina familjer medan de blivit irriterade och besvikna på socialtjänsten. De unga heroinisterna blev stämplade av sin familj och socialtjänst vilket ledde till att deras missbruk intensifierades och att de kände mer tillhörighet med avvikargruppen. När det gäller skolpersonal, drogfria vänner och bekanta samt polis och sjukvårdspersonal så har de antingen hjälpt ungdomarna att normalisera sitt avvikande beteende, de kan ha förstärkt det avvikande beteendet eller så har deras bemötande och agerande inte haft någon effekt alls på ungdomarna.

7.4 Hur upplever de före detta heroinberoende ungdomarna att de påverkades av sina egna värderingar?

7.4.1 Resultat

Respondenterna anser idag att det inte är bra att missbruka och tycker att det är negativt att vara en missbrukare ur samhällets synvinkel. När det gäller frågan om hur de före detta heroinisterna såg på sig själva som missbrukare under tiden då de missbrukade är de eniga om att de inte identifierade sig som missbrukare. Respondenterna ger en samstämmig bild av hur de tänkte som aktiva heroinmissbrukare, att de kunde sluta när de ville och att de inte var

missbrukare. Respondenterna berättar vad de ansåg en missbrukare var då de själva missbrukade och Intervjuperson 2 uppger att det var ”Någon som injicerade men sen när jag injicerade amfetamin så nej, då var det någon som använde heroin. Sen när man höll på med heroin så var det andra. Man är ju missbrukare om man tar dagligen”. Intervjuperson 3 berättar om sin syn på missbrukare då han var tonåring, ”Om man bara röka hasch till exempel, då är man missbrukare om man tar tjack. Om man bara tar tjack då är man ingen riktig pundare utan om man jonkar. Om man använder jonk är man ingen missbrukare förrän man använder sprutor. Och om du förstår så skjuter man upp det hela tiden så att man inte ser sig själv som problemet” medan Intervjuperson 4 säger ”Nej jag såg aldrig mig själv som missbrukare. Man började med en sak, kanske marijuana, så ” ja men det är inte missbruk, titta på dem som tar heroin”. Så man började skylla ifrån, de som tar tyngre grejer, de var missbrukare men man själv var aldrig en missbrukare. Man rökte bara på då och då tänkte man, men sen när man började med heroin så var det ju andra grejer man skyllde på, så man var aldrig en missbrukare”. Intervjuperson 1 säger att det var någon som satt på en parkbänk och slog i sig en sil, som satt och sov, och kissade på sig.

Respondenterna ger en bild av att de aldrig identifierade sig som missbrukare och att de ändrade innebörden av vad en missbrukare är under tiden de utvecklade ett allt tyngre missbruk. Ur intervjuerna så framkommer det att respondenterna hade en negativ syn på missbrukare och att de försökte skydda sig själva genom att inte identifiera sig som missbrukare. Intervjuperson 2 uppger att ”För att man vill må bättre själv, det är det ju. Så är det ju med alla. Alkisarna ”jag är ju ingen jävla pundare i alla fall” och pundarna ”är inga jävla alkisar liksom” och det är hela tiden så. Precis som jag sa när man tar amfetamin så är man ingen jonkare i alla fall, och sen är man ingen tjackpundare, och så. Och det är ju bara för att man ska må bättre och inte tycka att man är botten” medan Intervjuperson 4 säger att missbrukare inte är värda något, att de inte har någon status i samhället och att det var därför som han inte ville tänka på sig själv som en missbrukare.

När de unga heroinisterna förstod att de var beroende och att de behövde professionell hjälp för att sluta påverkades de negativt känslomässigt. Gemensamt för respondenterna var att de inte mådde psykiskt bra och att deras missbruk intensifierades för att döva de jobbiga känslor som uppstod i samband med att de accepterade att de var beroende.

Idag har de före detta heroinisternas bild av missbrukare förändrats då de anser att det är sorgliga människor som inte mår bra. Då de själva gått igenom problemen så är de nu medvetna om att missbrukare behöver professionell hjälp.

7.4.2 Analys

Det var ingen av missbrukarna som till en början av sin missbrukskarriär identifierade sig själv som en missbrukare. Respondenterna beskriver en process som egentligen startar då de för första gången testar narkotika som handlar om att definitionen om vad en missbrukare är ändras under tiden då utvecklar ett allt tyngre missbruk. Ungdomarna var medvetna om att missbruk är negativt och att det inte accepteras av samhället då ungdomarna inte ville se sig själva som missbrukare. Jag kan se likheter med Howard S Becker (2006) när han skriver att samhället består av många olika sociala regler och att dessa sociala regler definierar beteenden och handlingar som riktiga eller felaktiga. Vidare skriver han att när regler etablerats i samhället så anses den som bryter mot regeln som en avvikare utifrån att denne brutit mot en regel som samhället enats om. I själva verket är det samhällets normer och regler som funnits kring ungdomarna under hela deras uppväxt, och som de är medvetna om, som kan ses som en del i grunden av deras bortförklarande och den process om förändringen av definitionen av missbruk.

Respondenterna berättar att de kunde sluta när de ville men att de i själva verket inte kunde det. När de unga heroinisterna intalade sig själva att de kunde sluta så kan det ses som ännu ett förhållningssätt från heroinisternas sida att inte identifiera sig som missbrukare och därmed inte bryta mot samhällets regler.

När de insåg att de var beroende tvingades de att inse att de var missbrukare vilket bidrog till jobbiga känslor i form av att de måste inse sina problem och att de av samhället i stort stämplas som avvikare. Detta kan sättas i samband med Edwin Lemerts (Hilte 1996) tankar om det slutgiltiga steget för att den sekundära avvikelserna ska utvecklas till fullo, då beteendet alltså inte längre kan normaliseras vilket kräver att även missbrukaren själv stämplar sig som missbrukare. Mina respondenter förnekade och bortförklarade för sig själva i stor utsträckning dock insåg de till sist att de var beroende och att de var missbrukare. Dem identifierade sig som missbrukare vilket innebär att den sekundära avvikelserna utvecklades till fullo. Påverkan från de unga heroinisternas omgivning samt påverkan från deras egna tankar och värderingar

ledde till att missbruket intensifierades samt att deras känslomässiga och psykiska mående försämrades.

Philip Lalander (2001) kan bidra med ytterligare förståelse när det gäller utvecklandet av den sekundära avvikelserna genom att han forskat om subkulturen och den avvikande gruppens påverkan på dess medlemmar. När individer introduceras för subkulturen så får de uppleva spänning och snabba belöningar, och de utvecklar så småningom ett "vi- och domtänkande" som gör att gruppens medlemmar tar avstånd från det "vanliga" samhället och dess regler. Mina respondenter ansåg inte till en början att de var missbrukare men inte heller att de var som "vanliga" människor. De tog avstånd från sina drogfria vänner och umgicks med människor som använde droger, med andra ord var de medlemmar av en subkulturell grupp. Den subkulturella gruppen har, enligt Lalander, sina egna motiveringar och bortförklaringar till sina beteenden vilket även mina respondenter hade då de missbrukade. Dock gick det avvikande beteendet inte att förklara under någon längre period då de slutligen var beroende av heroin. I Lalanders intervjuer framkommer även att bejsandet, med andra ord rökandet av heroin, som gör det möjligt för ungdomar testa heroin utan att det upplevs som allvarligt. De unga heroinisterna i Lalanders studie hade en bild av heroinmissbrukare som äldre, utslagna och smutsiga sprutnarkomaner vilket även mina respondenter uttrycker när det gäller deras syn på missbrukare under tiden som de själva missbrukade. Slutligen kan man säga att deras negativa syn på missbrukare gjorde att de inte ville identifiera sig som en avvikare, som en missbrukare.

Sammanfattningsvis hade de unga heroinisterna negativt laddade värderingar om missbrukare vilket gjorde att de inte ville identifiera sig som missbrukare och därmed ändrades deras definition av missbruk under tiden de utvecklade ett allt tyngre missbruk. När de unga heroinisterna insåg att de var beroende så tog de mer droger för att dämpa och döva de jobbiga känslor som uppstod i samband med att de själva identifierade sig som missbrukare.

8 Avslutning

Jag kommer inledningsvis sammanfatta mina resultat och min analys för att sedan skriva mina avslutande reflektioner. De sammanfattande och avslutande reflektionerna kommer innehålla frågor som väckts hos mig under uppsatsens gång, nya frågor som kan behandlas vidare samt mina personliga värderingar kring uppsatsens olika delar.

8.1 Sammanfattning

Jag har gjort en kvalitativ studie som bygger på fyra intervjuer med före detta heroinister som utvecklade ett heroinberoende då de var mellan 17-19 år gamla. Syftet med uppsatsen var att beskriva och analysera hur heroinberoende ungdomars familj och omgivning bemött och påverkat ungdomarna i deras missbrukproblematik. Jag har haft fyra centrala frågeställningar som jag besvarat med hjälp av mina intervjuer, vilka är: Hur uppfattar de missbrukande ungdomarna sina föräldrar och andra relationers synsätt på dem? Hur bemötte och agerade omgivningen gentemot de unga heroinisterna? Hur har de unga heroinisternas föräldrar och omgivning påverkat ungdomarna genom sitt synsätt, bemötande och agerande? Hur påverkades de unga missbrukarna av sina egna värderingar? Jag analyserat min empiri med hjälp av Howard S Beckers och Edwin Lemerts idéer om stämplingsteorin samt med hjälp av Philip Lalanders forskning om unga heroinister.

Mina intervjupersoner anser generellt sett att deras föräldrar och människor i deras omgivning, i form av olika myndigheter och privatpersoner, har en negativ syn på missbrukare. När ungdomarnas familjer och omgivning inte var medvetna om ungdomarnas missbruksproblematik så kunde de inte bli stämplade av samhället som avvikare men när problemen uppdagades så uppenbarades familjens och omgivningens negativa syn på dem och deras avvikande beteende. Mina respondenter anser inte att de blev bra bemötta, varken av sin familj eller socialtjänst. Omgivningens bemötande kan anses ha en stämplande effekt och de före detta heroinisterna påverkades på så sätt att de fick skuld känslor och dåligt samvete inför sina familjer medan de blev irriterade och besvikna på socialtjänsten. De unga heroinisterna stämplades av sin familj och socialtjänst vilket ledde till att deras missbruk intensifierades på samma gång som deras tolerans ökade. När det gäller skolpersonal, drogfria vänner och bekanta samt polis och sjukvårdspersonal så kan de anses ha antingen hjälpt ungdomarna att

normalisera sitt avvikande beteende eller så har de förstärkt deras avvikande beteende. De unga heroinisterna hade negativt laddade värderingar om missbrukare vilket gjorde att de inte ville identifiera sig som missbrukare och därmed ändrades deras definition av en missbrukare under tiden de utvecklade ett allt tyngre missbruk. När de unga heroinisterna insåg att de var beroende så tog de mer droger för att dämpa och döva de jobbiga känslor som uppstod i samband med identifieringen som en missbrukare.

8.2 Sammanfattande och avslutande reflektioner

Inledningsvis vill jag säga att uppsatsen har varit en spännande och lärorik process. Jag har själv fått bestämma uppsatsämne och därmed fördjupa mig i ett ämne som är av stort intresse. Jag tycker att jag skrivit om ett ämne som är viktigt att uppmärksamma då jag av egen erfarenhet vet att det finns flertalet ungdomar och unga vuxna som missbrukar heroin som varken är aktuella inom socialtjänsten eller erhåller hjälp från annan instans. Jag anser att genom att läsa denna uppsats får man en bild av hur ungdomarna tänker kring sin familjs och omgivnings synsätt, bemötande och agerande samt hur de påverkat dem. Det är deras erfarenheter som inte ska ifrågasättas dock har troligtvis deras familjer och omgivning en annan upplevelse av hur de bemött och agerat gentemot ungdomarna samt hur de påverkade dem. Jag anser att det vore intressant att få göra en studie kring hur missbrukande ungdomars föräldrar anser att de bemöter och agerar gentemot sitt missbrukande barn och hur de tror att deras bemötande och agerande påverkat deras barn.

Jag har intervjuat fyra före detta heroinister vilket gör att jag inte kunnat göra några större jämförelser eller dra några mer betydande slutsatser då min studie inte är särskilt omfattande i antal intervjuer. Intervjupersonerna har mestadels gett en överensstämmande bild men ibland har någon gett en annan bild av hur den upplever sig att ha blivit bemött av sin omgivning. Om jag hade haft möjlighet att genomföra fler intervjuer så hade jag möjligtvis även fått möjligheten att se om det endast är en enskild upplevelse eller om det faktiskt finns något samband eller mönster bakom den bild som getts av min intervjuperson. Det hade som sagt varit mer intressant att ha en större mängd intervjuer för att kunna se likheter och olikheter ur ett större perspektiv och därmed kunna göra generaliseringar. Jag har presenterat mina intervjupersoners resultat vilket är mitt resultat för de fyra intervjuer jag genomfört vilka exemplifierar hur några före detta unga heroinister upplever sin omgivnings bemötande och upplevelse av hur de påverkats. Om jag gjort en större undersökning hade eventuellt

resultaten kunnat bli mer omfattande och nyanserat. Jag intervjuade dessutom enbart män och har reflekterat över om jag skulle intervjuat kvinnor, vad hade det visat för resultat? Har samhället en annan syn på och reagerar annorlunda gentemot missbrukande kvinnor? Hur påverkas missbrukande kvinnor av omgivningens stämpling? Det hade varit intressant att göra samma studie men inriktad på kvinnor för att kunna finna lik- och olikheter.

Jag hade även tyckt att det vore intressant att göra en större studie för att se hur bland annat skol- och sjukvårdspersonal som, i dessa fall generellt sätt, inte bemötte eller agerade mot ungdomarnas problematik påverkade ungdomarna. Om det exempelvis är så att skol- och sjukvårdspersonal hjälpte ungdomarna att normalisera sitt beteende. Jag önskar att jag lyft upp frågeställningen med mina respondenter och sökt ett djupare svar hos dem kring hur ett sådant bemötande kan tänkas påverka ungdomar.

När det gäller min analys så har jag utgått från mina fyra intervjuers resultat och analyserat dem utifrån Howard S Beckers och Edwin Lemerts tankar om stämplingsteorin samt utifrån tidigare presenterad forskning i form av Philip Lalanders studie om unga heroinister i Norrköping. Detta är som sagt min analys ur perspektivet som jag ovan beskrivit. Resultatet hade kunnat analyseras ur flertalet andra perspektiv och på så sätt hade resultaten begripliggjorts på ett annat sätt och analysen hade lett till andra slutsatser vilket jag anser är viktigt att betona. Jag blev inte allt för förvånad när det gäller resultatet av mina intervjuer då jag har en bild av att ungdomars föräldrar bryr sig om sina barn men att de blir frustrerade då barnen inte lyssnar på dem vilket gör att de skriker, tjatar och bråkar för att försöka få gehör från sina barn. När det gäller socialtjänsten så hade jag ju velat tro att ungdomarna kände att socialsekreterarna fanns där för deras skull. Jag kan dock samtidigt förstå de före detta heroinisterna när de berättar om sina upplevelser av kontakten med socialsekreterare och vet att de möjligtvis kan ha en del rätt i vad de säger. Socialsekreterarna har, utifrån min erfarenhet, en tung arbetsbelastning vilket medför att de möjligtvis inte hinner engagera sig så mycket som de önskar i varje klient. Dock är det inte en acceptabel ursäkt för socialsekreterarnas arbete. Och skolpersonalens agerande, eller icke agerande, ska jag inte resonera kring utan vill bara säga att de har anmälningsskyldighet vilket de borde varit medvetna om.

När det gäller vidare forskning utifrån mitt material har jag reflekterat över vad som var avgörande för de unga heroinisterna när det gäller deras val att sluta missbruka då i slutändan fattade det beslutet. Har deras familjers och omgivnings synsätt, bemötande och agerande

påverkat dem i detta beslut eller beror det på andra faktorer? Om deras familjer och omgivning inte varit avgörande för beslutet, har de påverkat dem i någon grad alls när det gäller valet att sluta missbruka? Då respondenterna i min studie uppger att missbruket intensifierades i och med stämplingen de upplevde så hade det varit intressant att få undersöka om deras familjers och omgivnings synsätt, bemötande och agerande i slutändan påverkade dem positivt då de blev drogfria. Jag tänker att stämplingen kan leda till något positivt då ingen vill vara avvikande och utanför på ett negativt sätt och därmed kan stämplingen medföra en strävan i att bli som andra, med andra ord drogfri.

Slutligen vill jag säga att det var oerhört intressant och spännande att få möta dessa unga vuxna, de före detta heroinisterna, och få ta del av deras liv och upplevelser. Jag har inte enbart fått material till min uppsats utan även erhållit erfarenheter för livet i hur ungdomar upplever och tolkar sin familjs, socialtjänsts och omgivnings synsätt, bemötande och agerande samt hur det påverkat dem. Jag kommer ha nytta av det i min kommande yrkesroll då jag bland annat insett vikten av att låta barn och ungdomar få vara delaktiga i utredning och planering kring insatser. Jag har en medvetenhet kring att det inte alltid fungerar men att ha det som mål borde tillhöra varje socialsekreterares arbetsuppgift. Jag anser att det hade varit intressant att även få intervjua socialsekreterare kring deras uppfattning om hur de påverkar missbrukande ungdomar. Som jag nämnt tidigare så hade jag inte möjlighet till det på grund av tidsbrist men det kan vara intressant som en framtida forskningsfråga.

9 Referenser

Andersson, Gunvor & Swärd, Hans (2008) *Etiska reflektioner*. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Finland: Natur & Kultur.

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder: Att förstå och förklara samtiden*. Slovenien: Liber.

Becker, Howard S (2006) *Utanför. Avvikandets sociologi*. Carlshamn: Arkiv förlag.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (Rapport nr 114) *Skolelevs drogvanor 2008*. Elektronisk källa: <http://www.can.se/documents/CAN/Rapporter/rapportserie/can-rapportserie-114-skolelevs-drogvanor-2008.pdf> (2009-11-07).

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (2009) *Ökande heroinmissbruk*. Internetkälla: <http://www.can.se/sa/node.asp?node=1895> (2009-10-03).

Giddens, Anthony (2007) *Sociologi*. Polen: Studentlitteratur.

Hilte, Mats (1996) *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Malmö: Studentlitteratur.

Johansson, Katarina & Wirbing, Peter (2006) *Riskbruk och missbruk*. Norge: Natur och Kultur.

Lalander, Philip (2001) *Hela världen är din – en studie om unga heroinister*. Lund: Studentlitteratur.

May, Tim (2009) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Malmö: Studentlitteratur.

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Bengt (2009-06-24) *Att vårda unga missbrukare*. Elektronisk källa: <http://www.mah.se/fakulteter-och-omraden/Halsa-och-samhalle-startsida/Forskning1/Deftar-forskningen-vid-Halsa-och-samhalle/Socialt-arbete/Forskare/Bengt-Svensson-FD-professor-i-socialt-arbete/Att-varda-unga-missbrukare/> (2009-10-06).

Svensson, Bengt (2005) *Heroinmissbruk*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Bengt (2007) *Pundare, jonkare och andra: med narkotikan som följeslagare*. Stockholm: Carlsson.

Svensson, Bengt & Svensson, Johanna & Tops, Dolf (2009-10-07) *Att komma försent så tidigt som möjligt – om prevention, ungdomskultur och droger* (NAD-publication, nr 34). Elektronisk källa: <http://www.mah.se/fakulteter-och-omraden/Halsa-och-samhalle-startsida/Forskning1/ Detta-ar-forskningen-vid-Halsa-och-samhalle/Socialt-arbete/Forskare/Bengt-Svensson-FD-professor-i-socialt-arbete/Att-komma-for-sent-sa-tidigt-som-mojligt/> (2009-11-08).

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

10 Bilagor

10.1 Bilaga 1

Intervjuguide

Hur såg din familj ut under din uppväxt?

Hur ser din missbrukskarriär ut?

Hur uppfattar de före detta unga heroinisterna sina föräldrars och omgivnings synsätt på dem då de var aktiva missbrukare?

När förstod din familj att du använde narkotika och hur reagerade dem?

När förstod dem att du var beroende?

Vad anser du att de hade för syn på dig/missbrukare?

Andras synsätt och regerande på ditt missbruk/beroende? Exempelvis polis, skolpersonal, sjukvård och vänner.

Hur bemötte och agerade omgivningen gentemot de unga heroinisterna?

Hur bemötte dina föräldrar och syskon dig i din missbruksproblematik?

Hur såg kommunikationen ut mellan dig och dina föräldrar?

Hur skulle du beskriva din relation till dina föräldrar innan du började missbruka och hur såg relationen ut under ditt pågående missbruk?

Hur såg din kontakt med socialtjänsten ut?

Hur blev du bemött av socialtjänsten och vad anser du att de har för synsätt på missbrukare?

Hur agerade socialtjänsten?

Andras reaktioner och agerande? Exempelvis polis, skolpersonal, sjukvård och vänner.

Hur har de unga heroinisternas föräldrar och omgivning påverkat ungdomarna genom sitt synsätt, bemötande och agerande?

Vad anser du om din familjs bemötande och agerande?

Hur påverkade din familjs bemötande och agerande dig?

Vad anser du om den hjälp du fått från socialtjänsten eller annan instans?

Hur har socialtjänstens bemötande och agerande påverkat dig?

Andras påverkan på dig? Exempelvis polis, skolpersonal, sjukvård och vänner.

Hur påverkas unga missbrukare av sina egna värderingar?

Hur ser du på missbrukare, idag och då?

Din syn på dig själv, då och idag?

När förstod du att du var beroende och hur tänkte du?